

Soile Teittinen
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto
Sosionomi (AMK)
Opinnäytetyö, 2024

ALLE 15-VUOTIAAN KORVAUSVELVOLLI- SUUS

Ohje sovittelun ohjaajalle

TIIVISTELMÄ

Soile Teittinen

Alle 15-vuotiaan korvausvelvollisuus, ohje sovittelun ohjaajalle

Sivut 31 ja liite 1

Syksy 2024

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveystieteiden ammattikorkeakoulututkinto

Sosionomi (AMK)

Opinnäytetyö liittyy rikos- ja riita-asioiden sovitteluun ja sovittelun ohjaajan työhön. Opinnäytetyö on toteutettu yhdessä Keski-Suomen sovittelutoimiston henkilöstön kanssa. Opinnäytetyössä tuotettiin tiedonhaun perusteella kerättyjen lähdemateriaalien pohjalta ohjekirja Keski-Suomen sovittelutoimiston ammattihenkilöstön käyttöön aiheesta alle 15-vuotiaan korvausvelvollisuus.

Kehittämispainotteisen opinnäytetyön tarkoituksena oli koostaa alle 15-vuotiaiden vahingonkorvausvelvollisuuteen liittyvät olennaiset aihealueet selkeäksi kokonaisuudeksi ja siten tukea sovittelutoimiston ammattihenkilöstön työn laadukkuutta sekä vaikuttavuutta alle 15-vuotiaiden vahingonkorvausvelvollisuuteen liittyvissä tekijöissä. Ohjekirjan avulla pyritään yhtenäistämään sovittelutoimiston ammattihenkilöstön toimintamalleja sekä lisäämään palvelunohjauksen laadukkuutta.

Opinnäytetyön suunnittelu ja tekeminen aloitettiin keväällä 2023 yhteistyössä Keski-Suomen sovittelutoimiston kanssa rajaamalla ohjekirjan sisältöä. Seuraavassa vaiheessa kartoitettiin aiheeseen liittyvää aiempaa kirjallista aineistoa. Taustoittava aiempi kirjallisuus perustuu pääosin nuorten korvausvastuuseen liittyviin laki- ja viranomaisasetuksiin sekä alaikäisen korvausvastuuseen liittyviin erityispiirteisiin. Opinnäytetyön tuottamaa ohjekirjaa varten tehty tiedonhaullinen katsaus keskittyy seuraaviin teemoihin: rikos- ja riita-asioiden sovittelu, lapset, nuoret ja rikokset, rikosoikeudellinen vastuu ja vahingonkorvausvelvollisuus.

Opinnäytetyössä avataan rikos- ja riita-asioiden sovittelua painottuen alle 15-vuotiaisiin sekä käsitellään lasten ja nuorten rikollisuutta. Opinnäytetyön pohjalta koostettu ohjekirja toimii käytännön työkaluna Keski-Suomen sovittelutoimiston ammattihenkilöstölle ja sitä on mahdollista hyödyntää tulevaisuudessa myös valtakunnallisella tasolla.

Asiasanat: rikos- ja riita-asioiden sovittelu, rikosoikeudellinen vastuu, vahingonkorvausvelvollisuus

ABSTRACT

Soile Teittinen

Liability for damages of a person under the age of 15

31 pages and 1 appendix

Autumn 2024

Diaconia University of Applied Sciences

Bachelor of Social services

The aim of the thesis was to compile information related to liability of damages for persons under the age of 15, and to prepare an instruction manual for the use of the professional staff of the Central Finland Mediation office.

The purpose was to compile information about the essential subject areas related to liability for damages for children under 15 into a clear entity and to unify the working models of the professional at the mediation office.

The thesis was done in cooperation with the Central Finland Mediation Office. The previous literature related to the subject area is mainly based on studies on liability for damages of young people and legal and official regulations. In this thesis, the mediation of criminal and dispute cases is explored, with an emphasis on people under 15 years of age. In addition, the thesis delves into the most common crimes committed by children and young people and the obligation of minors to pay damages.

The instruction manual compiled on the basis of the thesis serves as a practical tool for the professionals of the Central Finland Mediation Office and it is also possible to use it on a national level.

Keywords: crime and dispute conciliation, criminal liability, liability for damages

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 RIKOS- JA RIITA-ASIOIDEN SOVITTELU	5
2.1 Rikos- ja riita-asioiden sovittelun organisaatio	5
2.2 Rikos- ja riita-asioiden sovittelu.....	6
2.3 Sovittelualoitteet.....	7
2.4 Sovittelun ohjaajan työnkuva	8
2.5 Vapaaehtoissovittelija	8
2.6 Sopimusvapaus ja sovittelusopimus	9
3 LAPSET JA NUORET SOVITTELUSSA.....	10
4 LAPSET, NUORET JA RIKOKSET.....	11
4.1 Lasten ja nuorten rikollisen käyttäytymisen syyt	12
4.2 Alle 15-vuotiaiden rikostilastoa.....	13
4.3 Rikosoikeudellinen vastuu alkaa 15-vuotiaana	13
5 VAHINGONKORVAUSVELVOLLISUUS JA ALLE 15-VUOTIAAN VAHINGONKORVAUSVASTUUSEEN LIITTYVÄT ERITYISPIIRTEET	14
6 ALLE 15-VUOTIAAN VANHINGONKORVAUSVASTUUSEEN LIITTYVÄT LAIT JA LAINKOHDAT.....	16
6.1 Rikoslaki (L 39/1889)	17
6.2 Vahingonkorvauslaki (L 412/1974).....	17
6.3 Laki velan vanhentumisesta (L 728/2003).....	18
6.4 Rikosvahinkolaki (L1204/2005)	18
6.5 Laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista (L 228/1929)	19
6.7 Laki holhustoimesta (442/1999)	19
7 TYÖELÄMÄYHTEISTYÖKUMPPANI, TARKOITUS JA TAVOITTEET	19
8 OPINNÄYTETTYÖPROSESSI.....	21
9 EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	23

10 POHDINTA JA JATKOKEHITYSIDEAT	23
LÄHTEET.....	28
LIITE 1. Alle 15-vuotiaan vahingonkorvausvelvollisuus. Ohjekirja sovittelun ohjaajien käyttöön.....	31

1 JOHDANTO

Lasten ja nuorten rikollinen käyttäytyminen on ajankohtainen aihe, josta uutisoidaan näkyvästi. Uutisoinnin perusteella nuorisorikollisuus näyttäytyy vakavana väkivaltana ja poikkeuksellisen raakoina tekoina. Julkisuuudessa moni taho on kuitenkin muistuttanut, että vain pieni osa nuorista voi entistä huonommin ja oireilee esimerkiksi tekemällä rikoksia, mutta suurimmalla osalla nuorista menee oikein hyvin. Poliisin näkökulmasta huolta nostavat alle 15-vuotiaiden nuorten rikoskierteet sekä väkivallantekojen lisääntyminen. (Sutela, 2024, s.14.)

Suomen rikoslaisissa (L 1889/39) on säädetty vastuuikärajasta ja syyntakeisuudesta. Rikoslain mukainen rikosvastuuikäraja on 15 vuotta. Tämä tarkoittaa sitä, että alle 15-vuotias ei ole rikosoikeudellisesti vastuussa tekemästään rikollisesta teosta, eikä häntä voida rangaista teosta. Tämä luo usein virheellisen mielikuvan siitä, että alle 15-vuotiaalle lapselle tai nuorelle ei tulisi minkäänlaisia seuraamuksia rikollisesta käyttäytymisestään.

Suomessa lastensuojelulaki (L 2007/417) velvoittaa poliisia tekemään lastensuojeluilmoituksen, kun alaikäinen syyllistyy rikokseen. Lastensuojeluilmoitus edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä, ja tarpeen mukaan lastensuojelu ryhtyy lastensuojelulain mukaisiin toimenpiteisiin rikollisella käyttäytymisellä oireilevan lapsen tai nuoren kohdalla.

Myöskään vahingonkorvauslain (L 412/1974) mukainen vahingonkorvausvelvollisuus ei ole sidoksissa rikosoikeudelliseen vastuuikärajaan, vaan Suomessa vahingonkorvausvastuulle ei ole asetettu ikärajaa. Näin ollen lähtökohtaisesti myös alle 15-vuotias on velvollinen maksamaan korvausta aiheuttamastaan vahingosta. Tämä koskee niin tahallista kuin huolimattomalla tai varomattomalla menettelyllä aiheutettua vahinkoa. (Mahkonen, 2010, s. 24–25.)

Opinnäytetyöni liittyy rikos- ja riita-asioiden sovitteluun ja käsittelee alle 15-vuotiaan vahingonkorvausvelvollisuutta. Toteutan opinnäytetyöni rikos- ja riita-asioiden sovittelun ja erityisesti sovittelun ohjaajan työn näkökulmasta.

Työelämäkumppanina toimii Keski-Suomen sovittelutoimisto, jonka ammattihenkilöstöltä tämän opinnäytetyön tarve on noussut.

Opinnäytetyöni teoriaosuudessa käsittelen rikos- ja riita-asioiden sovittelua, lasten ja nuorten rikollista käyttäytymistä, alle 15-vuotiaan vahingonkorvausvelvollisuutta sekä näihin liittyviä lakeja. Opinnäytetyöni tarkoitus oli luoda sovittelun ohjaajille alle 15-vuotiaan vahingonkorvausvelvollisuuteen liittyvä ohjeistus, joka koostuu yhteensä asiaan liittyvät lait, yleiset ohjeet ja käytänteet sekä toimijat. Koottu ohjeistus on opinnäytetyön liitteenä (Liite 1).

2 RIKOS- JA RIITA-ASIOIDEN SOVITTELU

Suomessa sovittelutoiminta on aloitettu jo vuonna 1983. Rikos- ja riita-asioiden sovittelu (myöhemmin sovittelu) perustuu lakiin rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta (myöhemmin sovittelulaki) joka astui voimaan vuonna 2006 (L 1015/2005). Sovittelu perustuu restoratiivisen eli korjaavan oikeuden arvoihin ja periaatteisiin sekä ihmisen perusoikeuksiin. Sovitteluprosessi on täysin vapaaehtoinen menettely. (Flinck, 2013, s. 15.)

2.1 Rikos- ja riita-asioiden sovittelun organisaatio

Sovittelutoimintaa johtaa, ohjaa ja valvoo sosiaali- ja terveysministeriö. Sovittelutoiminnasta aiheutuneet kulut maksetaan valtion varoista. Valtioneuvosto nimeää kolmeksi vuodeksi kerrallaan rikosasioiden sovittelun neuvottelukunnan, joka ohjaa, seuraa, linjaa ja edistää sovittelun toimintaa ja kehittämistä valtakunnallisesti sekä kansainvälisesti. Terveystieteiden tutkimuskeskus (THL) vastaa rikos- ja riita-asioiden sovittelupalveluiden järjestämisestä valtakunnallisesti alueellisten palveluntuottajien kanssa. Palveluntuottajina toimivat hyvinvointialueet, kunnat ja järjestöt. (Terveystieteiden tutkimuskeskus, THL, 2022.) Keski-Suomen alueella

sovittelun palveluntuottajana toimii Jyväskylän kaupunki (Jyväskylän kaupunki, i.a).

Oikeusministeriö ja sosiaali- ja terveysministeriö asettivat vuonna 2020 hankkeen, jossa selvitettiin mahdollisuutta siirtää sovittelutoiminta oikeusministeriön hallinnonalalle. Hankkeen ohjausryhmän kokoamassa raportissa esitettiin, että sovittelupalvelut siirrettäisiin oikeusministeriön hallinnonalalle ja liitettäisiin valtakunnallisesti oikeusapu- ja edunvalvontapalvelujen yhteyteen. Tämän siirron on suunniteltu toteutuvan meneillään olevan hallituskauden aikana. (Sosiaali- ja terveysministeriö, STM, i.a.)

2.2 Rikos- ja riita-asioiden sovittelu

Sovittelutoimisto on toimintayksikkö, joka tarjoaa sovittelupalveluja omalla alueellaan. Suomessa tällä hetkellä on 18 alueellista sovittelutoimistoa. Sovittelutoimistojen ammattihenkilöstöön kuuluu vastuhenkilö ja sovittelun ohjaajat. Sovittelutoimistojen alaisuudessa työskentelee myös koulutettuja vapaaehtoistyötä tekeviä sovittelijoita. (THL, 2023.)

Sovittelutoimiston palvelu on tarkoitettu rikoksen tai riidan osapuolille ja sovittelun tarkoitus on olla täydentävä tai korvaava prosessi oikeusprosessin rinnalla. Sovittelu ei ole lainkäyttöä, eikä sovittelun tarkoituksena ole selvittää kuka on oikeassa tai kuka väärässä, eikä kuka on syyllinen ja kuka syytön, vaan sovittelun lähtökohtana ovat konfliktin osapuolten tarpeet ja toiveet asian suhteen. (Flinck, 2013, s.12, s. 15.)

Sovittelu perustuu puolueettomuuteen ja luottamuksellisuuteen, ja on osapuolille täysin vapaaehtoista sekä maksutonta (THL, 2022). Sovittelulla tarkoitetaan menettelyä, jossa osapuolille järjestetään mahdollisuus kohdata toisensa turvallisessa ympäristössä ulkopuolisten sovittelijoiden läsnä ollessa. Osapuolet pääsevät sovittelijoiden tuella käsittelemään tapahtunutta ja siitä aiheutuneita henkisiä ja aineellisia haittoja sekä etsimään heitä tyydyttäviä ratkaisuja. Sovittelun lähtökohtana on helpottaa osapuolten kohtaamista ja vuorovaikutusta sekä antaa

osapuolille mahdollisuus sopia ja ratkaista heidän välisensä konflikti itse. (Flinck & Elonheimo, 2020, s.9.) Sovittelun lopuksi osapuolille annetaan mahdollisuus kirjata sovituista asioista virallinen asiakirja, eli sovittelusopimus (THL, 2022).

2.3 Sovittelualoitteet

Sovitteluprosessi käynnistyy aina sovittelualoitteesta. Sovittelualoitteen voi tehdä poliisi, syyttäjä, viranomainen, lapsen tai nuoren huoltaja tai muu laillinen edustaja. Myös rikoksen tai riidan osapuoli voi itse tehdä sovittelualoitteen lähimpään sovittelutoimistoon. Sovittelussa käsitellään tyypillisesti omaisuusrikoksia, vahingontekoja tai pahoinpitelyjä, mutta sovittelu ei edellytä tapahtunutta rikosta tai tehtyä rikosilmoitusta, vaan myös riita-asioita voidaan sovittaa. (THL, 2022; STM, i.a.)

Sovittelulaki (L 1015/2005) ei määritä tarkasti, mitä voidaan sovittaa, vaan tapauksen soveltuvuus arvioidaan aina tilannekohtaisesti. Lain mukaan arviota tehtäessä on otettava huomioon rikoksen laatu, tekotapa, rikoksesta epäillyn ja uhrin keskinäinen suhde, sekä muut rikokseen liittyvät seikat kokonaisuutena. Rikoksen sovittelu edellyttää, että sovittelu on uhrin edun mukaista ja että epäilty vahvistaa pääasialliset tosiseikat tapahtuneesta. Mikäli sovittelun edellytykset eivät täyty, myöskään teosta aiheutunutta vahingonkorvausta ei saa ottaa soviteltavaksi. Riita-asioita voidaan sovittaa, mikäli ne ovat vähäisiä ja tarkoituksenmukaisia sovitteluun. (L 1015/2005, 3.§.) Sovittelutoimistossa päätöksen asian ottamisesta soviteltavaksi tekee sovittelutoimiston vastuhenkilö. Ennen kuin sovittelutoimisto päättää sovitteluprosessin käynnistymisestä, tulee sen varmistua, että sovittelulain 2 §:ssä säädetyt edellytykset sovittelulle ovat olemassa, sekä arvioida, soveltuuko kyseinen asia soviteltavaksi. Jos kysymyksessä on riita-asia, sovittelutoimiston tulee lisäksi arvioida, onko asian käsittely sovittelussa tarkoituksenmukaista. (L 1015/2005, 15.§.)

Sovittelu voidaan toteuttaa vain sellaisten osapuolten kesken, jotka ovat henkilökohtaisesti ja vapaaehtoisesti ilmaisseet suostuvansa sovitteluun ja jotka kykenevät ymmärtämään sovittelun ja sovittelussa tehtävien ratkaisujen merkityksen.

Ennen kuin osapuolet antavat suostumuksensa sovitteluun, selvittää sovittelun ohjaaja osallisille heidän sovitteluun liittyvät oikeutensa ja asemansa sovittelussa. Kaikilla osapuolilla on oikeus peruuttaa suostumuksensa milloin tahansa sovitteluprosessin aikana. (L 1015/2005, 2.§.)

2.4 Sovittelun ohjaajan työnkuva

Sovittelutoimiston ammattihenkilön, eli sovittelun ohjaajan, työnkuva on hyvin moninainen. Sovittelun ohjaajan työ vaatii hyvää sosiaalihuollon ja siihen liittyvän lainsäädännön tuntemusta, sekä hyvää rikosoikeusjärjestelmän ja tähän liittyvän lainsäädännön tuntemusta. Myös rikos- ja riita-asioiden sovittelu itsessään on lailla säädeltyä, joka määrittelee työtä. Sovittelun ohjaajan työhön hyvän lähtökohdan antaa esimerkiksi sosionomin koulutus, mutta työ vaatii paljon erityisosaamista monelta eri osa-alueelta. Sovittelun ohjaajan työnkuva sisältää verkostotyötä sidosryhmien kanssa, lain mukaisten sovittelun edellytysten selvittämistä ja arviointia, asiakastyön raportointia, päätösten valmistelua, palveluohjausta sekä sovittelusopimusten seurantaa. Sovittelun ohjaaja toimii myös sovittelijana vaativimmissa sovitteluneuvotteluissa. Sovittelun ohjaajan työhön oleellisesti liittyy myös restoratiivinen työote, voimavarakeskeinen työskentely, dialoginen asiakastyö sekä asiakkaan ohjaaminen jatkopalveluihin. Sovittelun ohjaajien työhön kuuluu myös vapaaehtoissovittelijoiden rekrytointi ja koulutus sekä käytännön vastuu sovittelijoiden työn ohjaamisesta ja valvonnasta sekä sovittelijoiden motivaatiosta ja jaksamisesta huolehtiminen. (Henkilökohtainen tiedonanto, Nieminen H, vastaava ohjaaja. 16.4.2024.)

2.5 Vapaaehtoissovittelija

Sovittelijan työ luokitellaan vaativaksi vapaaehtoistyöksi. Sovittelijana voi toimia rikos- ja riita-asioiden sovittelukoulutuksen saanut henkilö. Sovittelijan koulutus rakentuu restoratiivisen oikeuden periaatteille ja menetelmille sekä dialogisuuden edistämiseen. Koulutus perustuu sovittelutoimintaan liittyvään lainsäädäntöön sekä suosituksiin, ja koostuu lähiopetuksesta, oppimistehtävistä ja harjoittelusta.

Koulutuksen myötä sovittelija ymmärtää roolinsa vapaaehtoissovittelijana sekä siihen liittyvät vastuunsa, tehtävänsä ja oikeutensa. Lisäksi sovittelutoimistot järjestävät vuosittain vapaaehtoissovittelijoilleen erilaista jatko- ja täydennyskoulutusta osaamisen ylläpitämiseksi sekä painottuen ajankohtaisiin asioihin ja ilmiöihin. (Flinck & Elonheimo, 2020, s. 37-39.)

Sovittelijat toimivat aina pareittain, ja yhdessä he organisoivat sovitteluneuvottelun toteutumisen sekä mahdollistavat osapuolten puolueettoman ja tasapuolisen kohtaamisen (Jyväskylän kaupunki, i.a).

2.6 Sopimusvapaus ja sovittelusopimus

Sovittelusopimukseen sovelletaan lakia varallisuus oikeudellisista oikeustoimista (L 228/1929) (myöhemmin oikeustoimilaki), joka määrittää henkilön sopimusoikeudesta ja sopimusvapaudesta. Sopimusvapaus tarkoittaa oikeustoimikelpoisen henkilön vapautta tehdä oikeustoimia. Sopimus on osapuolten välinen oikeustoimi, jolla luodaan sopimusosapuolten välisiä velvoitteita. Ulkopuolinen ei voi määrätä sopimusta, eli toisin sanoen sopimusta ei voi tehdä ilman osallisen suostumusta. (Minilex, lakia helpommin, i.a. -a.)

Sopimusvapauteen liittyvät sekä sitovuusperiaate että kohtuusperiaate. Sitovuusperiaate on sopimusten olemassaolon lähtökohta, eli lähtökohtaisesti tehtyjä sopimuksia on noudatettava. Kohtuusperiaate määrittää sen, että sopimusvapaus vallitsee vain siltä osin, kuin sopimus on sisällöllisesti oikeudenmukainen. (Minilex, lakia helpommin, i.a. -b.) Sopimusvapautta rajoitetaan oikeustoimilain säännöksillä, joiden pyrkimys on sopimussuhteen heikomman osapuolen suojaaminen. Sopimusvapaus sekä siihen liittyvät rajoitukset yhdessä mahdollistavat osallisille vapaan, mutta oikeudenmukaisen sopimisen. (Minilex, lakia helpommin, i.a. -b.)

Oikeustoimilain (L 228/1929) 36§ mahdollistaa kohtuuttoman sopimuksen sovittelun tuomioistuomessa, sekä laki riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon

vahvistamisesta tuomioistuimessa (L 394/2011) 23§ määrittää, että sovittelusopimusta ei voi vahvistaa täytäntöönpanokelpoiseksi, mikäli sopimus on kohtuuton.

3 LAPSET JA NUORET SOVITTELUSSA

Vuonna 2022 valtakunnallisesti rikos- ja riita-asioiden sovitteluun ohjattiin yhteensä 10 015 sovittelualoitetta, jotka sisälsivät yhteensä 13 591 nimikettä. Näissä aloitteissa alle 15-vuotiaita tekijöitä oli 1 910 henkilöä, mikä tarkoittaa 13 % kaikista sovitteluun ohjatuista rikoksen tekijöistä. (Elonheimo, 2023, s. 8.)

Alaikäisen kohdalla huoltaja on osallisena kaikissa sovitteluprosessin vaiheissa. Osapuolen ollessa alaikäinen sovittelu tulee järjestää siten, että hänellä on oikeus saada tukea huoltajaltaan tai muulta lailliselta edustajaltaan. Alaikäisen osapuolen huoltajien tai muiden laillisten edustajien läsnäolo sovittelussa voidaan kieltää vain, mikäli huoltajan läsnäolon katsotaan olevan lapsen edun vastaista. Alle 15-vuotiaan osapuolen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa ei saa kieltää osallistumasta sovittelutapaamiseen. (L 1015/2005, 18. §.)

Kun sovittelun osapuolena on alaikäinen, tulee sovittelutoimiston ammattihenkilöstön käyttää erityisen tarkkaa harkintaa siitä, onko lapsi tai nuori kykenevä käsittelemään asiaa sovittelussa sekä ymmärtämään sovittelussa tehtävien ratkaisujen merkityksen. Sovittelu on aina vapaaehtoista ja perustuu hyvin pitkälti lapsen tai nuoren omaan vastuunottoon sekä halukkuuteen selvittää asiaa. (L 1015/2005, 2.§.; Sovittelutoiminta Helsinki, 2021.)

Lapsen tai nuoren tulee antaa suostumus sovitteluun aina henkilökohtaisesti. Alaikäisen osallistuminen sovitteluun edellyttää myös hänen huoltajansa tai laillisen edustajansa suostumusta. Sovittelun tarkoitus on mahdollistaa lapselle tai nuorelle tilaisuus tehdä ikäänsä ja kehitystasoaan vastaavia päätöksiä omassa asiassaan. Alaikäisen osallisen kohdalla sovittelun ohjaajan ja sovittelijan tulee olla koko sovitteluprosessin ajan erityisen tarkkana siitä, että sovittelu on lapsen

tai nuoren edun mukaista. Alaikäisten sovittelussa tulee kiinnittää erityistä huomiota osallisten ikään, kehitysvaiheeseen, asemaan, oikeuksiin sekä huoltajien rooliin sovittelussa. Sovittelun periaatteet ja menettelytavat eivät suuresti poikkea aikuisten sovittelusta, mutta sovittelijoiden tulee tiedostaa, että lapsi tai nuori todennäköisesti kaipaa myös sovittelijoilta enemmän tukea ajatustensa ja tunteitensa sanoittamiseen uudessa tilanteessa. (Kauppinen, 2022, s. 8–10.) Alaikäinen ei ole oikeustoimikelpoinen ja tarvitsee huoltajan tai laillisen edustajan suostumuksen sopiakseen vahingonkorvauksista, joten lähtökohtaisesti myös huoltajan tulee olla läsnä sovittelussa ja allekirjoittaa alaikäistä koskeva sovittelusopimus (L 442/1999; Henkilökohtainen tiedonanto, Nieminen H, vastaava ohjaaja, 16.4.2024).

Sovittelusta nähdään nuorille olevan myös kasvatuksellista arvoa. Sovittelusta nuoret saavat toimivan mallin rakentavasta konfliktinratkaisukeinosta, sekä tilaisuuden toistensa kohtaamiseen, joka tapahtuu turvallisesti, puolueettomasti, ohjatusti ja valvotusti. Sovittelu prosessina vaatii nuoria pysähtymään soviteltavaan asiaan ja hetkeen sekä kuulemaan myös toistensa näkemykset tapahtuneesta, sen aiheuttamista tunteista sekä vaikutuksista. Sovittelussa nuori tekijä ymmärtää teon vakavuuden ja seuraukset sekä saa mahdollisuuden ottaa vastuun teostaan. Käsiteltäessä alle 15-vuotiaiden vahingonkorvauksia sovittelussa osallisten on mahdollista neuvotella vahingonkorvausvaatimuksen kohtuullistamisesta sekä neuvotella nuorelle mahdollisesta maksuaikataulusta. (Kauppinen, 2022, s. 11, s. 32.; Sovittelutoiminta Helsinki, 2021.)

4 LAPSET, NUORET JA RIKOKSET

Käsitteenä lapsirikollisuus ei ole yhtä tunnettu kuin nuorisorikollisuus, vaan nämä ovat suurelta osin päällekkäisiä käsitteitä ja lapsirikollisuuden voidaankin katsoa sisältyvän nuorisorikollisuuteen (Tommo, 2004 s. 7). Suomessa nuorisorikollisuus on saanut paljon huomiota jo pitkään, sillä sen osuus kokonaisrikollisuudesta on tilastollisesti ollut varsin suuri jo vuosikymmenten ajan. Kyselyiden ja

viranomaistilastojen perusteella lasten ja nuorten rikoskäyttäytyminen oli kuitenkin vuosikymmenten ajan laskusuuntainen, mutta viime vuosina myönteinen kehitys on päättynyt. (Sutela, 2024, s.14.)

Nuoruus on yleisesti ottaen haavoittuvaista aikaa, jolloin rikollisuus ja muut ongelmakäyttäytymisen muodot ovat yleisimmillään. Nuoret saattavat oireilla ongelmiaan voimalla henkisesti pahoin tai ulkoisen häiriökäyttäytymisen keinoin, kuten tekemällä rikoksia. Suurimmalla osalla nuorista tämänkaltainen käytös vähenee mentäessä kohti aikuisuutta, mutta pienellä osalla ihmisistä nuoruuden ongelmat vakiintuvat ja jatkuvat aikuisuuteen. (Nurmi ym, 2014, s. 146 – 148.)

4.1 Lasten ja nuorten rikollisen käyttäytymisen syyt

Lasten ja nuorten rikollisen käyttäytymisen syyt ovat moniulotteisia ja pohjautuvat lasten ja nuorten hyvinvointiin liittyviin ongelmiin ja haasteisiin. Syyt voivat liittyä perheen sosioekonomiseen asemaan tai perhesuhteisiin, kuten perheen syrjäytymiseen, köyhyyteen, alkoholismiin, lapsen ja nuoren kokemaan kaltoinkohteluun, perheenjäsenien välisiin ongelmiin tai välinpitämättömään vanhemmuuteen. Perhetaustaan liittyvän huono-osaisuuden rinnalle on nostettu yksilöön liittyviä riskitekijöitä, kuten käytöshäiriöt, neuropsykiatriset ja psykiatriset häiriöt, hyperaktiivisuus, kognitiiviset vaikeudet, nuoren päihdekokeilut tai päihderiippuvuus, omakohtaisesti koetut rikokset sekä nuoren syrjäytyminen. (Elonheimo, 2010, s. 23–24; Sutela, 2024, s. 17–20.)

Alaikäisten rikollisuus on usein suunnittelematonta ja impulsiivista toimintaa, johon liittyy myös jännitys- ja elämishakuisuutta. Myös lapsen ja nuoren ystävällisellä, sekä tarpeella kuulua johonkin sosiaaliseen ryhmään, nähdään olevan suurta merkitystä lasten ja nuorten rikollisiin tekoihin ajautumisen kannalta. Tänä päivänä myös sosiaalisella medially on suuri vaikutus lasten ja nuorten elämään, myös rikollisuuden kannalta. Sosiaalisen ryhmän ja sosiaalisen median vaikutukset nuoren rikoskäyttöön voivatkin olla positiivisia tai negatiivisia. Lapset ja nuoret tekevät harvoin rikoksia yksin, vaan tyypillisesti nuorten tekemät rikokset tapahtuvat porukassa liittyen varastamiseen, vahingontekoihin tai väkivaltaan.

Usein teot ovat yhdistettävissä vapaa-ajan viettoon ja ikärajoihin liittyviin sääntöihin. Myös kosto on hyvin yleinen motiivi nuorten tekemiin rikoksiin ja etenkin nuorten väkivaltaiseen käyttäytymiseen. (Elonheimo, 2010, s. 23–24; Sutela, 2024, s. 17–20.)

4.2 Alle 15-vuotiaita koskevaa rikostilastoa

Keskusrikospoliisin selvityksen mukaan nuorten väkivaltarikollisuus vähentyi useimpien eri tietolähteiden mukaan 2010-luvun alkupuolella, mutta vuoden 2015 jälkeen alaikäisten ja erityisesti alle 15-vuotiaiden rikosepäilyt ovat kasvaneet merkittävästi. Saman selvityksen mukaan alle 15-vuotiaiden rikosepäilyissä etenkin henkeen ja terveyteen kohdistuneiden rikosten, kuten pahoinpitelyjen ja ryöstöjen, vuosittainen kasvu on ollut tasaista useiden vuosien ajan. (Keskusrikospoliisi, 2022.)

Poliisihallituksen vuonna 2024 antaman analyysin mukaan vuosina 2021–2023 omaisuusrikollisuus muodosti kuitenkin noin puolet alle 15-vuotiaiden tekemistä rikoksista, joista näpistykset muodostivat noin 28 % kaikista alle 15-vuotiaiden rikosepäilyistä. Näpistykset ja perusmuotoiset pahoinpitelyt yhdessä muodostivat 46 % kaikista alle 15-vuotiaiden rikosepäilyistä. (Sutela, 2024, s. 49.)

Tilastojen valossa on syytä muistaa, että lapsista ja nuorista kuitenkin edelleen vain pieni osa syyllistyy rikoksiin ja etenkin vakaviin rikoksiin. Vuonna 2023 Suomen väestön kaikista alle 15-vuotiaista vain 1,3% syyllistyi rikolliseen tekoon vuoden aikana. (Sutela, 2024, s.15.)

4.3 Rikosoikeudellinen vastuu alkaa 15-vuotiaana

Rikosoikeudellinen vastuu tarkoittaa sitä, että rikoksen tekijä voidaan tuomita rangaistukseen tekemästään rikoksesta. Suomen rikoslaisissa (L 1889/39) on säädetty vastuikärajasta ja syyntakeisuudesta. Lain mukaisen rangaistusvastuun edellytyksenä on, että tekijä on teon hetkellä täyttänyt 15 vuotta ja hän on syyntakeinen (L 1889/39, 3.luku. 4.§).

Eli alle 15-vuotias ei ole rikosoikeudellisessa vastuussa rikollisesta teostaan, eikä hän tule saamaan lakisääteistä rangaistusta teostaan. Tämä usein johtaa siihen, että alle 15-vuotiaan tekemän rikoksen esitutkinta poliisissa päätetään rikosoikeudellisen vastuun puuttumisen vuoksi. Poliisin esitutkinnassa voidaan lain mukaan kuitenkin selvittää myös mahdollista vahingonkorvausta, omaisuuden takaisin saamista tai tarvetta lastensuojelun toimenpiteille, mikäli asian luonne tätä vaatii. (Poliisi, nuori rikoksentekijä, i.a.)

Rikoskomisario ja nuorisoryhmän tutkinnanjohtaja Marko Forss Helsingin poliisista kertoo Rikosuhripäivystyksen vuonna 2021 julkaisemassa artikkelissa, että tekijän ollessa alle 15-vuotias poliisin keinot puuttua ovat rajalliset ja lainsäädännön puitteissa päävastuun puuttumiseen katsotaan olevan sosiaaliviranomaisella. Forss kertoo, että alle 15-vuotiaita tekijöitä poliisi tarpeen mukaan puhuttaa, mutta esimerkiksi vahingonkorvausasiat eivät rikosprosessissa etene. Forss pitääkin alle 15-vuotiaiden osallisten kohdalla hyvänä selvityskeinona sovittelua. (Kauppinen, 2021.)

Lastensuojelulaissa (L 2007/417, 1.luku. 2.§) määritellään lapseksi alle 18-vuotias henkilö. Lastensuojelulain mukaan (L 2007/417, 25.§, 26.§) avohuollon tukitoimiin on ryhdyttävä, mikäli lapsi tai nuori käytöksellään vaarantaa kasvuun tai kehitystään. Lapsen tai nuoren syyllistyessä rikokseen voidaan tarvittaessa ryhtyä lastensuojelulain mukaisiin toimenpiteisiin. Tällaisessa tilanteessa lastensuojeluviranomaiset tekevät arviota ja päätöksiä kuitenkin lapsen kokonaishyvinkin näkökulmasta, eikä pelkän yksittäisen rikollisen teon näkökulmasta. (Tommo, 2004, s.21.)

5 VAHINGONKORVAUSVELVOLLISUUS JA ALLE 15-VUOTIAAN VAHINGONKORVAUSVASTUUSEEN LIITTYVÄT ERITYISPIIRTEET

Vahingonkorvausvelvollisuudella ei suomessa ole ikäraja. Vahingonkorvauslain (L 412/1974) toisessa luvussa on säädetty, että joka tahallisesti tai

tuottamuksesta aiheuttaa toiselle vahingon, on hän velvollinen sen korvaamaan (L 412/1974. 2.luku. 2.§). Suomessa vahingonkorvausvastuun lähtökohta on täyden korvauksen periaate, joka käytännössä tarkoittaa sitä, että aiheutettu vahinko tulisi korvata vahinkoa kärsineelle täysimääräisesti (L 412/1974. 2.luku.1.§). Alaikäisen kohdalla vahingonkorvausvelvollisuuteen liittyy kuitenkin kohtuullistamisen erityispiirteitä (L 412/1974. 2.luku. 2.§).

Vahingonkorvauslaissa (L 412/1974) on säädetty, että tekijän ollessa alaikäinen tulisi korvauksen olla kohtuullinen, ottaen huomioon nuoren ikä, kehitystaso, teon laatu, nuoren ja vahingon kärsineen varallisuus sekä muut olosuhteet (L412/1974. 2.luku. 2.§). Vahingonkorvausoikeudellisesti alaikäisen tekojen tuottamuksellisuutta arvioidaan tekijän iän ja kehitystason eli subjektiivisten tekijöiden näkökulmasta. Alaikäisen teon moitittavuutta arvioitaessa voidaan arviointiperusteena käyttää samanikäisten hyväksyttävää käyttäytymistä ottaen kuitenkin huomioon myös tekijän kehitystason, joka ei aina välttämättä vastaa todellista ikää. Lisäksi toiminnan laadulla on merkitystä, kun pohditaan iän mukaista, vaadittavaa huolellisuutta. Täytyykö tahallisuuden määritelmä, eli voiko vahingon katsoa aiheutuneen tahallisesta teosta, tai kykeneekö tekijä ymmärtämään teosta aiheutuneen vahingonvaaran? (Kaivola, 2017.) Usein alle 15-vuotiaan rikollisesta teosta aiheutunutta vahinkoa ei käsitellä oikeusprosessissa, mutta tämä asia ei kuitenkaan muuta sitä lähtökohtaa, että myös alle 15-vuotias on velvollinen maksamaan korvausta aiheuttamastaan vahingosta. Tämä koskee niin tahallista kuin huolimattomalla tai varomattomalla menettelyllä aiheutettua vahinkoa. (Mahkonen 2010, s.24–25.)

Alaikäiseen kohdistuvaa korvausvastuuta voidaan lain perusteella katsoa kavenetun kahdelta kannalta. Vahingonkorvauslain mukaan korvausvelvollisuuden edellytyksenä olevaa tuottamuksen olemassaoloa tulisi alaikäisen vahingonaiheuttajan kannalta arvioida suopeammin kuin täysi-ikäisen kohdalla, sekä korvauksen osalta pääsääntönä ei tulisi pitää täyttä korvausta, vaan alaikäisen aiheuttaman vahingon korvausta tulisi lähtökohtaisesti kohtuullistaa. (Pirhonen, 2021.) Vahingonkorvauksen kohtuullistaminen on kuitenkin täysin harkinnanvaraista. Korvausvastuu määritellään tapauskohtaisesti ja euromääräisesti alennettuna, eikä esimerkiksi vakiintuneen tavan, suhdeluvun tai prosenttiosuuden

mukaisesti. Mahkonen toteaaakin lapsen korvausvastuuta käsittelevässä teoksessaan, että kohtuullistaminen on periaatetasolla ymmärrettävää ja tavoiteltavaa, mutta käytännön ratkaisutoimissa hankala toteuttaa. (Mahkonen, 2010, s. 210–213.)

Riikka Karppinen on vuonna 2023 tekemässään pro gradu -tutkielmassaan käsitellyt alaikäisten vahingonkorvausvastuun muodostumista vahingonkorvausoi-keudessa. Karppisen mukaan korkeimman oikeuden ratkaisuista ei ollut löydetävissä kohtuullistamista koskevia selkeitä ja yhdenmukaisia ratkaisulinjoja, mutta pääsääntöisesti alle 15-vuotiaiden korvausvastuuta on kohtuullistettu. Karppinen toteaa, että tapauksia, joissa tekijä on alle 15-vuotias, on kuitenkin niukasti, ja osassa näistä tapauksista korvausvaatimus on kohdistunut huoltajiin. (Karppinen, 2023, s. 45.) Huoltaja (tai muu valvontavelvollinen) vastaa alaikäisen aiheuttamasta vahingosta vain oman tuottamuksensa perusteella. Vastuu on mahdollinen, mikäli huoltaja laiminlyö alaikäisen valvonnan tai hän esimerkiksi antaa lapsen haltuun vaarallisia esineitä. (L 39/1889. 3.luku. 3.§; Mahkonen, 2010, s. 64–66.)

Suurta osaa lasten ja nuorten vahingonkorvausasioista ei saateta tuomioistuimen ratkaistavaksi, vaan osapuolet voivat sopia vahingonkorvauksesta keskenään. Alaikäisen rajallinen oikeustoimikelpoisuus rajoittaa kuitenkin hänen mahdollisuuksiaan tehdä sopimuksia, ja hän tarvitsee sopimiseen huoltajan tai muun lailisen edustajan suostumuksen. (Karppinen, 2023, s. 44.)

6 ALLE 15-VUOTIAAN VANHINGONKORVAUSVASTUUSEEN LIITTYVÄT LAIT JA LAINKOHDAT

Seuraavaksi on koottuna lait ja lainkohdat, jotka oleellisesti määrittävät alle 15-vuotiaan vahingonkorvausvastuuta, korvauksen kohtuullistamista ja vahingonkorvausvastuun vanhentumista.

6.1 Rikoslaki (L 39/1889)

Rangaistusvastuun edellytyksenä on, että tekijä on teon hetkellä täyttänyt viisitoista vuotta ja on syyntakeinen (3.luku. 4.§.). Tekijä on aiheuttanut tunnusmerkistön mukaisen seurauksen tahallaan, jos hän on tarkoittanut aiheuttaa seurauksen taikka pitänyt seurauksen aiheutumista varmana tai varsin todennäköisenä. Seuraus on aiheutettu tahallaan myös, jos tekijä on pitänyt sitä tarkoittamaansa seuraukseen varmasti liittyvänä. (1.luku. 6.§.) Tekijän menettely on huolimaton, jos hän rikkoo olosuhteiden edellyttämää ja häneltä vaadittavaa huolellisuusvelvollisuutta, vaikka hän olisi kyennyt sitä noudattamaan (tuottamus) (1.luku.7.§.).

6.2 Vahingonkorvauslaki (L 412/1974)

Joka tahallisesti tai tuottamuksesta aiheuttaa toiselle vahingon, on velvollinen korvaamaan sen, jollei siitä, mitä tässä laissa säädetään, muuta johdu (2.luku. 1.§.). Jos vahingon on aiheuttanut kahdeksaatoista vuotta nuorempi, on hän velvollinen korvaamaan siitä määrän, joka hänen ikäänsä ja kehitystasoonsa, teon laatuun, vahingon aiheuttajan ja vahingon kärsineen varallisuusoloihin sekä muihin olosuhteisiin katsoen harkitaan kohtuulliseksi (2.luku. 2§.). Vahingonkorvaus käsittää hyvityksen henkilö- ja esinevahingosta sekä 4 a ja 6 §:ssä säädetyin edellytyksin kärsimyksestä (5.luku.1.§.). Henkilövahingon kärsineellä on oikeus korvaukseen tarpeellisista sairaanhoitokustannuksista ja muista tarpeellisista kuluista, ansionmenetyksestä, kivusta ja särystä sekä muusta tilapäisestä haitasta sekä pysyvästä haitasta (5 luku. 2.§.). Esinevahinkona on korvattava esineen korjauskustannukset ja vahingosta aiheutuneet muut kulut sekä arvonalennus taikka tuhoutuneen tai hukatun esineen arvo ja lisäksi tulojen tai elatuksen vähentyminen (5 luku. 5.§.). Jos vahingon kärsineen puolelta on myötävaikutettu vahinkoon tai jos muu vahingon aiheuttaneeseen tekoon kuulumaton seikka on myös ollut vahingon syynä, voidaan vahingonkorvausta kohtuuden mukaan sovitella (6 luku.1.§.). Milloin vahinko on kahden tai useamman aiheuttama taikka he muuten ovat velvolliset korvaamaan saman vahingon, vastaavat he

yhteisvastuullisesti. Korvausvelvollisten kesken korvausmäärä on jaettava sen mukaan kuin harkitaan kohtuulliseksi ottaen huomioon kunkin korvausvelvollisen viaksi jäävä syyllisyyden määrä, vahinkotapahtumasta ehkä saatu etu ja muut seikat (6 luku.2.§.).

6.3 Laki velan vanhentumisesta (L 728/2003)

Velka vanhentuu kolmen vuoden kuluttua 5–7 §:ssä tarkoitettusta ajankohdasta, jollei vanhentumista ole sitä ennen katkaistu. Vanhentumisaika alkaa kulua eräpäivästä, jos se on velallista sitovasti ennalta määrätty (4§.). Jos velka voidaan vaatia suoritettavaksi ennen määrättyä eräpäivää velallisen sopimusrikkomuksen perusteella tai muun syyn johdosta, vanhentumisaika alkaa kulua, kun velka on eräännyttämistoimien johdosta erääntynyt (5§.). Jos kysymys on toistaiseksi myönnetystä tai ehdollisesti syntyvästä velasta taikka muusta velasta, jonka vanhentumisajan alkamisajankohta ei määräydy 5–7 §:n nojalla, velka vanhentuu kymmenen vuoden kuluttua veloitteen oikeusperusteen syntymisestä, jollei vanhentumista ole sitä ennen katkaistu. Sen jälkeen kun velka on velkojan vaatimuksen tai muun syyn johdosta erääntynyt maksettavaksi, noudatetaan kuitenkin erääntymispäivästä laskettavaa kolmen vuoden vanhentumisaikaa. (8§.)

6.4 Rikosvahinkolaki (L1204/2005)

Valtion konttorilta on mahdollisuus hakea korvausta, mikäli tekijä on lastensuojelulain, nojalla huostaanotettu ja laitoshuoltoon sijoitettu lapsi. Korvauksen saaminen edellyttää lisäksi, että 1 momentissa tarkoitettu henkilö on aiheuttanut vahingon ollessaan sijoitettuna laitoksen ulkopuolella tai lomalla taikka karattuaan laitoksesta tai viranomaisen huostasta. (13§.) Korvausta on haettava Valtiokonttorilta kolmen vuoden kuluessa siitä kun korvausasiassa on annettu lainvoimainen tuomio. Mikäli asiaa ei käsitellä oikeudessa (esim. rikoksen tekijä on alle 15-vuotias tai rikoksen tekijää ei muutoin saada vastuuseen teostaan), korvausta voi hakea kymmenen vuoden kuluessa. Korvausta on haettava kirjallisesti kolmen vuoden kuluessa siitä, kun korvausasiassa annettiin lainvoimaiseksi tullut tuomio, tai, jos asiaa ei ole käsitelty tuomioistuimessa, kymmenen vuoden kuluessa rikoksen tekemisestä. Erityisestä syystä korvausta voidaan hakea myöhemminkin.

Hakemus toimitetaan Valtiokonttorille. Hakemuksen voi jättää myös Kansaneläkelaitoksen paikallistoimistoon Valtiokonttorille edelleen toimitettavaksi. Mikäli asiaa ei käsitellä oikeudessa (esim. rikoksen tekijä on alle 15-vuotias tai rikoksen tekijää ei muutoin saada vastuuseen teostaan), korvausta voi hakea kymmenen vuoden kuluessa. (25§.)

6.5 Laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista (L 228/1929)

Jos joku, käyttäen hyväkseen toisen pulaa, ymmärtämättömyyttä, kevytmielisyttä tai hänestä riippuvaista asemaa, on ottanut tai edustanut itselleen aineellista etua, joka on ilmeisessä epäsuhteessa siihen, mitä hän on antanut tai myöntänyt, tahi josta mitään vastiketta ei ole suoritettava, ei täten syntynyt oikeustoimi sido sitä, jonka etua on loukattu (31§). Jos oikeustoimen ehto on kohtuuton tai sen soveltaminen johtaisi kohtuuttomuuteen, ehtoa voidaan joko sovittaa tai jättää se huomioon ottamatta. Kohtuuttomuutta arvosteltaessa on otettava huomioon oikeustoimen koko sisältö, osapuolten asema oikeustointa tehtäessä ja sen jälkeen vallinneet olosuhteet sekä muut seikat. (36§)

6.7 Laki holhoustoimesta (442/1999)

Vajaavaltaisella tarkoitetaan alle 18-vuotiasta henkilöä (alaikäinen) ja sellaista 18 vuotta täyttänyttä henkilöä (täysi-ikäinen), joka on julistettu vajaavaltaiseksi (2§). Alaikäisen edunvalvojina ovat hänen huoltajansa, jollei jäljempänä toisin säädetä. Tuomioistuin voi tämän luvun mukaisesti kuitenkin vapauttaa huoltajan edunvalvojan tehtävästä ja tarvittaessa määrätä muun henkilön alaikäisen edunvalvojaksi. (4§.)

7 TYÖELÄMÄYHTEISTYÖKUMPPANI, TARKOITUS JA TAVOITTEET

Tämän opinnäytetyön työelämäyhteistyökumppani on Keski-Suomen sovittelutoimisto, joka organisoii sovittelutoimintaa Keski-Suomen maakunnan alueella.

Keski-Suomen sovittelutoimistossa työskentelee vastaava sovittelun ohjaaja, sekä kolme sovittelun ohjaajaa. (Jyväskylän kaupunki, i.a.) Vapaaehtoisia koulutettuja sovittelijoita Keski-Suomen sovittelutoimiston alaisuudessa työskentelee noin 60 henkilöä. (Henkilökohtainen tiedonanto, Nieminen H, vastaava ohjaaja, 16.4.2024.) Tämän opinnäytetyön tuotos, ohjekirja, toteutettiin yhteistyössä Keski-Suomen sovittelutoimiston henkilöstön kanssa ja ohjekirjan sisältö rakennettiin sovittelun ohjaajan työn tarpeiden mukaisesti.

Opinnäytetyön tarkoitus oli koota yhteen ohjekirjaan sovittelun ohjaajan työssä tarvittavaa tietoa liittyen alle 15-vuotiaan vahingonkorvausvelvollisuuteen. Ohjekirjaan koottu tieto on kaikki julkista ja löydettävissä, mutta kasaamalla kaikki olennainen tieto yhdeksi ohjekirjaksi helpottaa se sovittelun ohjaajan työssä tarvittavan tiedon löytymistä. Ohjekirjan sisältö on rakennettu niin, että sovittelun ohjaaja osaa huomioida asiaan liittyvät erityispiirteet sekä löytää helposti erityispiirteisiin liittyvät lainmukaiset perusteet. Ohjekirja kokoaa yhteen lakitietoa, ohjeita, aiheen erityispiirteitä sekä toimijoita.

Ohjekirjan tavoite on tukea sovittelun ohjaajan arviointityön laadukkuutta ja vaikuttavuutta sekä tuoda lisäarvoa asiakastyöhön palveluohjauksen näkökulmasta. Ohjekirjan käyttäminen on tarkoitettu ensisijaisesti arvioitaessa sovittelun edellytyksiä, vahingonkorvausvastuuta sekä korvaussummaa, kun sovittelualoite koskee alle 15-vuotiasta tekijää. Lisäksi ohjekirjaan on liitetty tietoa muista mahdollisista korvaustahoista, jotka voivat tulla kyseeseen alle 15-vuotiaan aiheuttaman vahingon korvaamiseen liittyen. Ohjekirjassa huomioitavat muut tahot ovat vakuutusyhtiöt, valtiokonttori sekä riita-asian käsittely käräjäoikeudessa.

Opinnäytetyön tavoitteena oli huomioida toteutetun ohjekirjan monikäyttöisyys, minkä vuoksi ohjekirja sisältää aiheeseen liittyvää sovittelun ohjaajan sovittelun edellytysten arvioimiseen ja alkuselvitykseen tarvittavaa tietoa, sovittelijan sovittelussa huomioitavaa tietoa sekä asiakkaan näkökulmasta tarvittavaa tietoa.

Opinnäytetyötä aloittaessani kokoontui sovittelutoimistojen valtakunnallinen työryhmä kokoamaan laajempaa ohjeistusta, joka käsittelee alaikäisen ja vajaavaltaisen sovittelun ohjeistusta. Opinnäytetyöllä toteutettua ohjekirjaa voidaan

hyödyntää sellaisenaan, tai ohjekirjan sisältöä voidaan myöhemmin hyödyntää osana tätä laajempaa ohjeistusta. Ohjekirjaa on mahdollista jakaa myös valtakunnallisesti sovittelutoimistojen käyttöön.

8 OPINNÄYTETYÖPROSESSI

Opinnäytetyöni on kehittämispainotteinen, ja sen kehittämisprosessin keskiössä ovat aiheeseen liittyvien teemojen, tilastojen, sekä aiemman kirjallisuuden avaaminen sekä opinnäytetyön tuotoksena syntynyt ohjekirja. Ohjekirja on sovittelun ohjaajan työtä tukeva ja käsittelee alle 15-vuotiaan vahingonkorvausvelvollisuutta.

Opinnäytetyössä on hyödynnetty relevanttia ja ajankohtaista kirjallisuutta, verkkojulkaisuja, verkkosivuja, lainsäädäntöä, asiantuntijan haastatteluita sekä oma-kohtaista työkokemusta sovittelun ohjaajana, poliisina sekä vapaaehtoissovittelijana. Ohjekirjan rakentamisen alkuvaiheessa pidimme Keski-Suomen sovittelutoimistossa aivoriihiä, joihin osallistui sovittelun ohjaajia. Näiden aivoriihiin pohjalta muodostui ohjekirjan rakenne ja sisältö. Aivoriihiin sisältyi avointa haastattelua, jota voi verrata tavanomaiseen keskusteluun, jossa oli ennalta tarkoin määritelty aihealue (Oppariapu, i.a).

Ajatus tämän opinnäytetyön aiheesta lähti liikkeelle samaan aikaan, kun alaikäisten rikollisia tekoja koskevat sovittelualoitteet alkoivat selvästi lisääntyä Keski-Suomen sovittelutoimistossa. Aihe puhutteli minua myös sen vuoksi, että alle 15-vuotiasta tekijää koskevat sovittelualoitteet tulevat poliisilta sovitteluun usein hyvin vähäisillä ennakkotiedoilla, eikä korvausvelvollisuuteen tai rahalliseen vahingonkorvaukseen ole saatavilla poliisin näkökulmaa, kun tutkinta on päätetty tekijän rikosoikeudellisen vastuun puuttumisen vuoksi. Näissä tapauksissa sovittelun ohjaajan tekemä alkuselvitystyö ja sovittelun edellytysten puntarointi ovat suuressa roolissa asian etenemisen kannalta.

Sovin tämän opinnäytetyön tekemisestä Keski-Suomen sovittelutoimiston vastaava ohjaajan kanssa keväällä 2023. Rajasimme yhdessä ohjekirjan sisältöä opinnäytetyön mahdollisuuksien mukaiseksi. Ohjekirjan sisällöstä olimme yksimielisiä koko opinnäytetyön prosessin ajan. Ohjekirja on sisällöllisesti laaja, minkä vuoksi se toteutettiin selkeään asiakirjamuotoon. Opinnäytetyöprosessia hidasti hieman oma päättynyt työsuhteeni Keski-Suomen sovittelutoimistossa, mutta yhteistyö sovittelutoimistoon onnistui tästä huolimatta hyvin. Olen ollut Keski-Suomen sovittelutoimiston ohjaajien kanssa säännöllisesti yhteydessä opinnäytetyön edetessä ja olemme yhdessä pohtineet aiheesta heränneitä kysymyksiä ja tarpeita. Huhtikuussa 2024 hyväksyin tekemäni ohjekirjan sisällön sovittelun vastaavalla ohjaajalla, ja valmista ohjekirjan sisältöä esittelin osalle Keski-Suomen sovittelutoimiston henkilökunnasta toukokuussa. Ohjekirjan sisällöstä sain positiivista palautetta, sisältö on hyvä ja kattava, ja ohjeesta tulee olemaan suuri hyöty sovittelun ohjaajille, kun kaikki asiaan liittyvä tieto löytyy nyt samoista kansista. Koko henkilökunnalle esittelen ohjekirjan vielä syyskuussa 2024.

Keväällä 2023 (vuosittain järjestettävillä) sovittelutoiminnan ammattihenkilöstölle suunnatuilla kehittämispäivillä oli myös aihe alaikäiset sovittelussa esillä, ja kehittämispäivien tuloksena perustettiin työryhmä luomaan valtakunnallista ohjeistusta aiheesta ”alaikäiset ja vajaavaltaiset sovittelussa”. Olen osallistunut tämän työryhmän, johon kuuluu sovittelun ammattihenkilöitä valtakunnallisesti, sekä THL:n edustaja, tapaamisiin kolme kertaa vuoden 2023 aikana. Yhdessä totesimme, että opinnäytetyöni voisi liittää osaksi tätä laajempaa ohjeistusta, mutta aikataulullisten haasteiden vuoksi päätimme, että ainakaan toteutusvaiheessa tämä ei ollut mahdollista. Olen ollut yhteydessä tähän työryhmään ja kertonut, että opinnäytetyöni valmistuu syyskuussa 2024 ja on tarpeen mukaan käytettävissä laajemman ohjeistuksensa liitteeksi.

9 EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Opinnäytetyöni aiheeseen olen perehtynyt hyvin entisen työni kautta, sillä aloittaessani opinnäytetyön tekemisen työskentelin Keski-Suomen sovittelutoimistossa sovittelun ohjaajana. Aikaisemmin olen työskennellyt myös ankkuripoliisina, joten tämänkin vuoksi koin opinnäytetyön aiheen sekä lainsäädäntöön perehtymisen itselleni helpoksi. Asiaan liittyviin lakeihin perehtyminen ja niiden soveltaminen olivat keskeisessä roolissa ohjekirjan hyödyntämisen näkökulmasta. Opinnäytetyön edetessä perehdyin myös aiheesta saatavilla olevaan julkiseen ja kirjalliseen materiaaliin. Opinnäytetyön painopiste käsittelee lasten ja nuorten oikeusturvaa, minkä vuoksi aineistoa kerätessä noudatin erityistä huolellisuutta ja tarkkuutta. Ajattelen, että väärin annetulla ohjeistuksella voisi olla merkittävä negatiivinen vaikutus sekä lapsen ja nuoren oikeusturvan, että heitä koskevan asian etenemisen kannalta. Uskon, että aikaisempi perehtymiseni rikosprosessiin, nuorisoriikollisuuteen, sovitteluun, vahingonkorvausvelvollisuuteen sekä ymmärrykseni nuorten kanssa työskentelystä, auttoivat minua keskittymään ohjeistuksen kannalta olennaisiin aihealueisiin.

Koko opinnäytetyön prosessin ajan tein tiivistä yhteistyötä Keski-Suomen sovittelutoimiston henkilöstön kanssa ja ohjekirjan sisällön olen hyväksyttänyt sovittelutoimiston vastaavalla ohjaajalla. Ohjekirjassa on maininta, että ohjeistus on koottu vuoden 2024 voimassaolevien lakien ja oikeutusten mukaan.

10 POHDINTA JA JATKOKEHITYSIDEAT

Sovittelun ohjaajan työhön liittyy paljon sekä lain toteuttamista, että eettistä pohdintaa. Sovittelun ohjaajan rooli on antaa lakisääteistä, puolueetonta ohjausta osapuolille sekä huolehtia osallisten oikeusturvan toteutumisesta. Sovittelutoiminta on puolueetonta, eikä sovittelun ohjaaja tai sovittelija saa ottaa kantaa tai antaa valmiita ehdotuksia vahingonkorvausasiassa osallisille. Sovittelun ohjaajan

tulee neuvoa vahinkoa kärsinyttä miettimään korvauksen osalta todellisia vahinkoja ja niiden rahallista arvoa sekä neuvoa tarvittaessa käyttämään henkilövahinkolain mukaisia suosituksia (Oikeusministeriö, 2020) rahallista korvausta mietittäessä. Esinevahingot ovat korvausvaatimuksen kannalta helppoja todentaa, mutta henkilövahingot tai kärsimyskorvaus ovat hyvin henkilökohtaisia asioita, eikä samalla tavalla helposti todennettavissa ja määriteltävissä. Tärkein asia sovittelussa kuitenkin on, että sovittelun osapuolilla on täysi päätäntävalta sekä sopimusvapaus omassa asiassaan.

Poliisin tietoon tulleet alle 15-vuotiaita koskevat rikosasiat siirtyvät hyvin usein poliisilta sovitteluun, etenkin jos tekoon liittyy korvausvaatimus. Lapsia ja nuoria koskevat sovittelualoitteet tulevat sovitteluun usein vähäisillä ennakkotiedoilla, joten sovittelun ohjaajan tekemään alkuselvitystyöhön liittyy paljon eettistä pohdintaa sekä arviota lapsen ja nuoren kehityksestä, ja teon tahallisuudesta. Sovittelun ohjaaja on suuressa roolissa osallisten oikeusturvan toteutumisen näkökulmasta.

Lapsen ja nuoren korvausvaatimuksen kohdalla sovittelun ohjaajien on mielestäni tärkeää tuoda molemmille osapuolille vahvasti esille vahingonkorvauslain mukaista kohtuullistamista sekä avata tähän liittyviä vahingonkorvauslain kohtia. Tuomioistuimen ulkopuolella tehdyille sopimuksille ei ole välttämätöntä ottaa lähtökohdaksi kohtuullistamista, mutta eikö näin toimiminen olisi puolueellista ja vahingonkorvauslakia vastoin toimimista? Toisaalta voiko ajatella sovittelun ohjaajan rikkovan puolueettomuutta, ja asettuvan tekijän puolelle, neuvomalla vahinkoa kärsinyttä kohtuullistamaan vahingonkorvaustaan? Mielestäni kohtuullistamisen vahva esille tuominen on eettisesti oikein, kun ainakin toinen osapuolista on alaikäinen lapsi tai nuori. Tällä tavalla mahdollistetaan molempien osapuolten oikeusturvan toteutuminen, sillä myös vahinkoa kärsineen osapuolen on tärkeä tietää vahingonkorvausoikeudelliset periaatteet. Ajattelen, että jättämällä nämä tekijät huomiotta, olisi mahdollista, että vahingonkorvaussumma muodostuisi väärin perustein sekä kohtuuttomaksi nuoren tekijän kannalta. Lisäksi sovittelusopimuksia ohjaa laki riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisessä tuomioistuimessa (L 394/2011), joka määrittää, että sovittelusopimusta ei voi vahvistaa tuomioistuimessa lainvoimaiseksi, mikäli sovinto on lainvastainen tai selvästi kohtuuton. Lisäksi oikeustoimilaki (L 228/1929) määrittää

sopimusvapaudesta sekä kohtuullisuudesta. Mielestäni nämä tekijät ovat tärkeitä ottaa huomioon sovittelusopimuksissa yleisesti ja etenkin alle 15-vuotiaan lapsen vahingonkorvauksen kohdalla.

Mahkonen (2010, s. 209–212) nostaa lapsen korvausvastuuta käsittelevässä teoksessaan esille lasten ja nuorten vahingonkorvausvastuun kohtuullistaminen pulmallisuutta. Yhdyn täysin Mahkosen ajatelmiin siitä, että periaatetasolla ajatus kohtuullistamisesta on hyväksyttävä ja ymmärrettävä, mutta käytännön tasolla vaikeasti toteutettava. Kohtuullistamista ei tehdä vakiintuneen tavan mukaan, eikä kohtuullistamista määritellä laissa tai ohjeistuksissa, vaan kohtuullistaminen on täysin harkinnanvaraista. Pohdin ohjetta kootessani ja vahingonkorvauslain pykälää korostaessani, mihin asti sovittelun ohjaajan ja vapaaehtoissovittelijoiden perehtyminen asiaan riittää ja missä menevät kohtuullistamiseen vaikuttavat rajat, ja miten harkinnan voisi tehdä tasapuolisesti ja puolueettomasti kaikkien osallisten oikeusturva huomioiden? Tulisiko sovittelutoimistojen miettiä valtakunnallisia yhteisiä ohjeita ja käytänteitä kohtuullistamiseen liittyen? Olisiko tämä edes mahdollista vai aiheuttaisiko tämä liiallista lain omaa tulkintaa? Mietin myös kuinka paljon sovittelun ohjaajan ja sovittelijan henkilökohtainen näkemys asiasta vaikuttaa kohtuullistamisharkintaan. Toisaalta sovittelun kannalta näille ajatuksille ei kuitenkaan ole tarve antaa liikaa valtaa, sillä sovittelu on osapuolille täysin vapaaehtoista ja osapuolet sopivat myös korvauksista täysin vapaaehtoisesti. Sopimuksen osapuolia koskee myös aikaisemmin mainittu täysi sopimusvapaus omassa asiassaan. Lisäksi sopimuksen sisältöön ja vaadittuun korvaussummaan vaikuttaa uhrin tai vahingonkärsijän oma henkilökohtainen kokemus tapahtuneesta ja sen vaikutuksista, joten miten kukaan ulkopuolinen voisi päättää, että osapuolten välillä yhteisesti sovittu vahingonkorvaussumma olisi selvästi kohtuuton. Sovittelun ohjaajia ja sovittelijoita kohtuuttomien sopimusten osalta mielestäni hyvin pitkälti suojaakin osallisten sopimusvapaus. Uskon, että selvästi kohtuuttomat korvausvaatimukset jäävät sovittelun ohjaajan tekemän alkuselvityksen myötä sovittelun ulkopuolelle.

Perehtyessäni vahingonkorvausta koskevaan aineistoon huomasin, että asiaan liittyy paljon erityispiirteitä, jotka eivät olleet itsellenikään täysin selviä. Opinnäytetyön tekeminen lisäsi omaa ammatillista osaamistani, joten uskon ohjekirjan

antavan myös sovittelun ohjaajille, sekä sovittelijoille, paljon uutta tai ainakin päivitettyä vahingonkorvausvastuuseen liittyvää tietoa. Ohjekirjasta löytyy oleellista tietoa myös vakuutusyhtiöiden ja valtiokonttorin korvausperiaatteista sekä selkeytettyä ja päivitettyä tietoa riita-asioiden etenemisestä tuomioistuimessa. Uskon, että näiltä osin ohjekirjan sisältö vaikuttaa positiivisesti myös asiakkaan palveluohjauksen kokemukseen sovittelutoimistossa.

Aloittaessani kokoamaan lasten korvausvastuuseen liittyvää tietoa, yllätyin siitä, kuinka vähän asiaan liittyvää julkista materiaalia on tuotettu. Ainoa lapsen korvausvastuuta juridisesti määrittelevä teos on vuodelta 2010, oikeustieteen tohtori Sami Mahkosen kirjoittama teos, joka käsittelee ja selkeyttää miten tilannetta juridisesti tulkitaan, kun kyse on alaikäisen aiheuttamasta vahingosta. Lisäksi alaikäisen vahingonkorvausvastuuta lapsen perusoikeussuojan näkökulmasta käsittelevä Riikka Karppisen pro gradu -tutkielma vuodelta 2023 joka kokoaa yhteen alaikäisen vahingonkorvaustuomioistuinpäätöksiä sekä avaa lapsia koskevan vahingonkorvaussäännöksen soveltamista viimeaikaisessa oikeuskäytännössä. Nuorten rikosvastuuseen sekä rikolliseen käyttäytymiseen liittyviä tutkielmia ja tilastoja oli paljon saatavilla. Lisäksi saatavilla oli vahingonkorvausvastuuta käsitteleviä tai aihetta sivuavia, ja aiheeseen rinnastettavia julkaisuja, joista osan julkisuutta oli ikäväkseni rajattu.

Jatkokehitysideoita mieleeni nousi muutamia, joista tärkeimpänä ajattelen, että sovittelutoimistojen valtakunnallisesti tekemistä alle 15-vuotiasta koskevista sovittelusopimuksista olisi mielenkiintoista tehdä koontia sekä kohtuullistamisen näkökulmasta että lukumääristä toteutuneista sopimuksista. Tällaisesta koonnista olisi hyötyä alle 15-vuotiaan vahingonkorvausvelvollisuuteen liittyvässä yhtenäistämässä valtakunnallisesti.

Ohjekirjaa voisi jatkokehittää kasaamalla sen sisällöstä sovittelijoiden näkökulmasta tarvittavaa tietoa sovittelijoiden käyttöön sekä asiakkaan tarpeen mukaan asiakkaille jaettavaksi. Sovittelun ohjaajien käyttöön voisi kasata myös pika-ohjeen, jossa oleellinen tieto olisi suppeammin.

Ajattelisin, että lain puitteiden rajoissa olisi tarpeellista luoda sovittelussa valtakunnallisesti käytettäviä rajauksia ja raameja, liittyen alaikäisen vahingonkorvausvastuun kohtuullistamiseen.

Tämän opinnäytetyön kautta koen saaneeni hyvää päivitystä ajatellen omaa toimimistani lasten ja nuorten asioissa sovittelijana myös tulevaisuudessa. Uskon, että opinnäytetyön myötä minun on helpompi avata aihetta myös sovittelun osapuolille kohtuullistamisen näkökulmasta, kuitenkin täysin puolueettomasti.

Opinnäytetyön tekeminen avasi sosiaalialan sekä sosionomin työnkuvan monimuotoisuuden näkökulmaa niin itselleni kuin opinnäytetyön etenemistä seuraneelle seminaariryhmälleni. Opinnäytetyöprosessin edetessä seminaareissa nousi toistuvasti esille, että opinnäytetyöni aihe ei ole sosionomin koulutuksen näkökulmasta perinteinen ja aihetta tulisi peilata sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetensseihin. Tämän vuoksi haluan lopuksi korostaa, että vaikka sovittelun ohjaajan työnkuva ei ole se perinteisin sosionomin työnkuva, ja vaikka sovittelun ohjaajat käsittelevät työssään rikos- ja riita-asioita, määrittää toimintaa vahvasti myös sosiaalialan kompetenssit. Tästä vain muutamia esimerkkejä antaakseni – sovittelun ohjaajalta vaaditaan eettistä pohdintaa sovitteluprosessin jokaisessa vaiheessa. Sovitteluprosessi lähtee liikkeelle asiakkaan voimavaroja kartoittamalla sekä vahvistamalla. Sovittelun ohjaajat toteuttavat asiakaslähtöistä vuorovaikutteista dialogia sovitteluprosessin jokaisessa vaiheessa, eikä sovitteluprosessi voi edetä ilman vahvaa asiakkaan osallistamista jokaisessa prosessin vaiheessa. Sovittelun ohjaajat dokumentoivat jokaista työvaihettaan sosiaalialan, sekä THL:n vaatimusten mukaisesti. Lisäksi sovittelun ohjaajat organisoivat ja kehittävät oman alueensa sovittelutoimintaa, johtavat ja kehittävät alueensa vapaaehtoissovittelijoiden toimintaa sekä tekevät alueellista monialaista verkostoa ja kehittämistyötä. Lisäksi sovittelun ohjaajan tulee palveluohjauksen näkökulmasta tuntea hyvin sekä sosiaali- että terveydenhuollon alueelliset palveluverkostot.

LÄHTEET

- Elonheimo, H. (2023). Rikos ja riita-asioiden sovittelu. Tilastoraportti 2022. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/147785/THL_Sovittelun%20tilastoraportti_2022.pdf?sequence=5&isAllowed=y
- Elonheimo, H. (2010). *Nuorisoriikollisuuden esiintyvyys, taustatekijät ja sovittelu*. [Väitöskirja, Turun yliopisto.] <https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/59505/AnnalesC299Elonheimo.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Flinck, A., & Elonheimo, H. (2020). Sovinnon mahdollistajat vaativassa vapaaehtoistyössä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisu. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/139834/URN_ISBN_978-952-343-484-4.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Flinck, A. (2013). Rakennamme sovintoa. Opas rikosten ja riitojen sovitteluun. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisu. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110568/THL_OPA2013_023_verkko.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Jyväskylän kaupunki. (i.a). Rikos ja riita-asioiden sovittelu. Keski-Suomen sovittelutoimisto. Saatavilla 14.3.2024. <https://www.jyvaskyla.fi/harrastukset-ja-hyvinvointi/rikos-ja-riita-asioiden-sovittelu>
- Kaivola, J. (2017). Tieteen termipankki. Oikeustiede, lapsen korvausvastuu. https://tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:lapsen_korvausvastuu
- Kauppinen, J. (2022). Käsikirja lasten ja nuorten sovitteluihin. Helsinki: Aseman lapset. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/144287/Kasikirja_lasten_ja_nuorten_sovitteluihin_Aseman%20lapset.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Kauppinen, J. (2021). Rikosuhripäivystyksen verkkojulkaisu. Nuorisoriikollisuus on vähentynyt pitkään ym. <https://www.riku.fi/nuorisoriikollisuus-on-vahentynyt-pitkaan-mutta-viime-vuonna-vakavin->

[vakivaltarikollisuus-lisaantyi-poliisi-toistaiseksi-suhtautuisin-edellis-
vuoden-piikkiin-poikkeusolojen-seurauks/](#)

L 412/1974. Vahingonkorvauslaki. 31.5.1974/412.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1974/19740412>

L 417/2007 Lastensuojelulaki. 13.4.2007/417.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

L 39/1889. Rikoslaki. 19.12.1889/39.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>

L 1204/2005. Rikosvahinkolaki.19.12.2005/1204.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20051204>

L 1015/2005. Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta. Laki rikos-
asioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta. 29.4.2005/1015.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20051015>

L 228/1929. Laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista. 13.6.1929.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1929/19290228>

L 442/1999. Laki holhoustoimesta. 1.4.1999.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990442>

Mahkonen, S. (2010). Lapsen korvausvastuu. Kuka korvaa ja mitä? Helsinki:
Edita.

Minilex. (i.a. -a) Lakia helpommin. Sopimuksesta yleisesti. Saatavilla 4.5.2024.

<https://www.minilex.fi/a/sopimuksesta-yleisesti>

Minilex. (i.a.-b) Lakia helpommin. Sopimusvapaus. Saatavilla 4.5.2024.

[https://www.minilex.fi/a/sopimusvapaus-on-varallisuus-oikeuden-
!%C3%A4ht%C3%B6kohta](https://www.minilex.fi/a/sopimusvapaus-on-varallisuus-oikeuden-
!%C3%A4ht%C3%B6kohta)

Nurmi, J., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I.
(2014). Ihmisen psykologinen kehitys. Nuoruus. Jyväskylä: PS-kus-
tannus 5., uud. p.

Oppariapu. (i.a). Apua opinnäytetyön kirjoittamiseen. Saatavilla 24.4.2024.

<https://oppiapu.wordpress.com/menetelmat/haastattelut/>

Oikeusministeriö. (2020). Henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suosituksia.

5.painos. [https://oikeusministerio.fi/docu-
ments/1410853/5047355/HEVA_suosituksset_2017.pdf/7fc57b69-
133c-475b-9687-c323cd6e00c3](https://oikeusministerio.fi/docu-
ments/1410853/5047355/HEVA_suosituksset_2017.pdf/7fc57b69-
133c-475b-9687-c323cd6e00c3)

- Pirhonen, H. (2021). Alle 15-vuotiaan rikos- ja vahingonkorvausvastuu. <https://www.rikoslakimies.fi/post/alle-15-rikosvastuu-vahingonkorvausvastuu>
- Poliisi. Nuori rikoksentekijä. (i.a.) Saatavilla 19.11.2023. <https://poliisi.fi/nuori-rikoksen-tekija>
- Poliisi. Keskusrikospoliisi. (2022). Nuorten väkivaltarikollisuuden määrä ja piirteet. Raportti nuorten väkivaltarikollisuus. Nuorten väkivaltarikollisuuden määrä ja piirteet poliisin tietoon tulleen rikollisuuden valossa. <https://poliisi.fi/documents/25235045/0/raportti-nuorten-vakivaltarikollisuus-poliisi.pdf/5707ff63-fce5-b1a3-83ed-6ae62808adfa/raportti-nuorten-vakivaltarikollisuus-poliisi.pdf/raportti-nuorten-vakivaltarikollisuus-poliisi.pdf?t=1646715994222>
- Sosiaali- ja terveysministeriö. (i.a). Rikos- ja riita-asioiden sovittelu. Saatavilla 13.4.2024. <https://stm.fi/rikos-ja-riita-asioiden-sovittelu>
- Sovittelutoiminta. Helsinki. (i.a). Alle 15-vuotiaat sovittelun osapuolet. Saatavilla 13.4.2024. <https://sovittelutoiminta.hel.fi/fi/alaikaiset-sovittelussa/alle-15-vuotiaat-sovittelun-osapuolet/elutoiminta>
- Sutela, M. (2024). Poliisihallitus. Nuorisirikollisuus. Taktinen teema-analyysi. <https://poliisi.fi/documents/25235045/31329635/32433045-Nuorisorikollisuus-teema-analyysi-web.pdf/2c2c3b8a-9487-22a0-cb89-6a9c466869b0/32433045-Nuorisorikollisuus-teema-analyysi-web.pdf?t=1712736269753>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (2023). Väkivaltarikosasioiden sovittelu. <https://thl.fi/aiheet/vakivalta/apua-ja-palveluja/vakivaltarikosasioiden-sovittelu>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (2022). Rikos- ja riita-asioiden sovittelu. Mitä sovittelu tarkoittaa. <https://thl.fi/palvelut-ja-asiointi/valtion-sosiaali-ja-terveydenhuollon-erityispalvelut/rikos-ja-riita-asioiden-sovittelu/mita-sovittelu-tarkoittaa>
- Tommo, E. (2004). *Lapsirikollisuus lastensuojelussa*. [Pro gradu-tutkielma, Tampereen yliopisto]. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/92178/gradu00382.pdf;jsessionid=4EB46A08AAADD7AC6005B370A0A68A00?sequence=1>

LIITE 1. Alle 15-vuotiaan vahingonkorvausvelvollisuus. Ohjekirja sovittelun ohjaajien käyttöön.

ALLE 15- VUOTIAAN VAHINGONKORVAUSVELVOLLISUUS

Ohjekirja sovittelun ohjaajien käyttöön

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 VAHINGONKORVAUSVELVOLLISUUDEN YLEISET PERIAATTEET	4
3 ALLE 15-VUOTIAAN VAHINGONKORVAUSVELVOLLISUUTTA KOSKEVAT ERITYISPIIRTEET	5
3.1 Tahallisuus ja tuottamus	5
3.2 Vahingonkorvauksen kohtuullistaminen	6
3.3 Korvausvastuun jakaantuminen	6
4 MISTÄ VAHINGONKORVAUSTA VOI VAATIA	7
4.1 Esinevahingot	7
4.2 Henkilövahingot	8
4.3 Kärsimys korvausvaatimuksen perusteen	8
5 HUOLTAJAN KORVAUSVASTUU	9
6 VAHINGONKORVAUSVAATIMUKSEN VANHENTUMINEN	9
6.1 Yleiset vanhentumisajat	9
6.2 Velan vanhentumisen katkaisemiseen liittyvät lainkohdat	10
7 MITÄ VAKUUTUS KORVAA	11
7.1 Vakuutushakemuksen määräajat	11
7.2 Vastuuvakuutus	11
7.3 Asianomistajan kotivakuutus	12
7.4 Vakuutusyhtiön takautumis- eli regressioikeus	12
8 VALTIOKONTTORI	13
9 SOVITTELU SOPIMUKSEN HAKEMINEN ULOSOTTOKELPOISEKSI ALLE 15-VUOTIAAN KOHDALLA	14
10 RIITA-ASIA TUOMIOISTUIMEEN (haastehakemus, vahingonkorvauskanne)	15
10.1 Vireille tulo	15

10.2 Haastehakemuksen sisältö	15
10.3 Eteneminen.....	15
10.4 Vastaaaja hakee muutosta ratkaisuun	16
10.5 Valmisteluistunto ja pääkäsittely	16
10.6 Ratkaisu; tuomio tai päätös.....	17
11 SOVITTELU SOPIMUKSEN VAHVISTAMINEN TUOMIOISTUIMESSA .	17
12 KOOTTUNA LAIT JA LAINKOHDAT, JOTKA OVAT HUOMIOITU TÄSSÄ OHJEESSA.....	17
12.1 Vahingonkorvauslaki L 412/1974	17
12.2 Rikoslaki L 39/1889.....	18
12.3 Laki velan vanhentumisesta L 728/2003	19
12.4 Rikosvahinkolaki L 1204/2005	20
12.5 Laki riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa L 394/2011.....	20
12.6 Ulosottokaari L 705/2007	20
12.7 Vakuutusopimuslaki L 543/1994	21
12.8 Tuomioistuinmaksulaki L 1455/2015.....	22
LÄHTEET.....	24

1 JOHDANTO

Suomessa rikoslaissa (L 39/1889 3:4§) määritelty rikosoikeudellinen vastuu alkaa 15-vuotiaana. Tämä tarkoittaa sitä, että alle 15-vuotias ei ole rikosoikeudellisessa vastuussa tekemästään rikollisesta teosta tai laiminlyönnistä, eikä hän saa rikoslain mukaista rangaistusta teosta.

Vahingonkorvauslaissa (L 412/1974) vastaavaa ikämäärittelyä ei ole. Vahingonkorvausvelvollisuus koskee myös alle 15-vuotiasta.

Tämä ohjeistus käsittelee alle 15-vuotiaan korvausvelvollisuuteen liittyviä lakeja, oikeutuksia, ohjeita, sekä korvausvelvollisuuteen liittyviä erityispiirteitä. Ohjeistus on koottu sosionomi AMK opinnäytetyönä vuoden 2024 syksyllä ja kirjoitushetkellä voimassa olevien lakien ja asetusten perusteella.

2 VAHINGONKORVAUSVELVOLLISUUDEN YLEISET PERIAATTEET

Suomessa vahingonkorvausvelvollisuudelle ei ole laissa määriteltyä alaikärajaa. Vahingonkorvausvelvollisuus koskee myös alaikäistä.

”Joka tahallisesti tai tuottamuksesta aiheuttaa toiselle vahingon, on velvollinen korvaamaan sen, jollei siitä, mitä tässä laissa säädetään, muuta johdu” (L 412/1974 2:1§).

2.1 Täyden korvauksen periaate

Suomessa vahingonkorvausvastuun lähtökohta on täyden korvauksen periaate, joka käytännössä tarkoittaa sitä, että aiheutettu vahinko tulisi korvata vahinkoa kärsineelle täysimääräisesti (L 412/1974 2:1§).

Tähän liittyy alaikäisen kohdalla kuitenkin kohtuullistamiseen liittyviä erityispiirteitä, joita käsitellään ohjeen kohdassa 3.

2.2 Rikastumiskielto

Suomessa vahingonkorvausoikeudessa pätee rikastumiskielto, joka tarkoittaa, että vahinkoa kärsinyt ei vahingon ja sitä seuraavan vahingonkorvauksen myötä saa rikastua, vaan vahinkoa kärsinyt tulisi saattaa korvauksella siihen asemaan, jossa hän olisi ollut ilman vahinkotapahtumaa (Tieteen termipankki i.a).

Tätä kieltä tulee noudattaa lähtökohtana myös sovittelusopimuksissa. Tämä kieltä rajoittaa myös vahingon kärsijää saamasta korvausta usealta eri taholta samasta vahingosta. Käytännössä tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että mikäli asianomistaja saa korvausta vakuutuksesta, soviteltava korvaus rajoittuu vain omavastuu osuuteen. Tai esimerkiksi vahingoittuneen omaisuuden osalta tulisi huomioida omaisuuden arvoon vaikuttavat tekijät.

3 ALLE 15-VUOTIAAN VAHINGONKORVAUSVELVOLLISUUTTA KOSKEVAT ERITYISPIIRTEET

Alaikäiset (kahdeksaatoista vuotta nuoremmat henkilöt) ovat ensisijaisesti itse vahingonkorvausvastuussa aiheuttamastaan vahingosta. Alaikäisen korvausvelvollisuuteen liittyy kuitenkin vahingonkorvauslain mukaisia erityispiirteitä. Vahingonkorvauslain mukaisesti alaikäiseen kohdistuvaa korvausvastuuta on vahingonkorvausoikeudellisesti rajattu kahdella tavalla. Rajaus koskee teon tahallisuuden tai tuottamuksen olemassaoloa (huomioiden ikä ja kehitystaso, sekä teon laatu) sekä kohtuullisen korvauksen periaatteita (huomioiden ikä, kehitystaso, teon laatu, sekä osallisten varallisuusolot). Vahingonkorvausvastuun näkökulmasta näitä tekijöitä tulisi arvioida alaikäisen vahingonaiheuttajan kannalta myötämielisemmin, kuin täysi-ikäisen kannalta. (Pirhonen 2021, Mahkonen, 2010 s.210.)

3.1 Tahallisuus ja tuottamus

Tahallisuutta ja tuottamusta ei ole määritelty vahingonkorvauslaissa, mutta rikoslaissa termit on määritelty seuraavasti.

Tahallisuus: ”Tekijä on aiheuttanut tunnusmerkistön mukaisen seurauksen tahallaan, jos hän on tarkoittanut aiheuttaa seurauksen taikka pitänyt seurauksen aiheutumista varmana tai varsin todennäköisenä. Seuraus on aiheutettu tahallaan myös, jos tekijä on pitänyt sitä tarkoittamaansa seuraukseen varmasti liittyvänä.” (L 39/1889 1:6.§.)

Tuottamus: ”Tekijän menettely on huolimaton, jos hän rikkoo olosuhteiden edellyttämää ja häneltä vaadittavaa huolellisuusvelvollisuutta, vaikka hän olisi kyennyt sitä noudattamaan” (L39/1889 1:7.§).

Sovittelun edellytykset; alle 15-vuotias tekijä ikänsä ja kehitystasonsa puolesta ymmärtää tekonsa moitittavuuden ja syyseuraus -suhteen.

3.2 Vahingonkorvauksen kohtuullistaminen

”Jos vahingon on aiheuttanut kahdeksatoista vuotta nuorempi, on hän velvollinen korvaamaan siitä määrän, joka hänen ikäänsä ja kehitystasoonsa, teon laatuun, vahingon aiheuttajan ja vahingon kärsineen varallisuusoloihin sekä muihin olosuhteisiin katsoen harkitaan kohtuulliseksi” (L 412/1974 2:2§).

”Vahingonkorvausta voidaan sovittaa (kohtuullistaa), jos korvausvelvollisuus harkitaan kohtuuttoman raskaaksi ottaen huomioon vahingon aiheuttajan ja vahingon kärsineen varallisuusolot ja muut olosuhteet. Jos vahinko on aiheutettu tahallisesti, on kuitenkin täysi korvaus tuomittava, jollei erityisistä syistä harkita kohtuulliseksi alentaa korvausta.” (L 412/1974 2:1§.)

Kohtuullisen korvauksen periaatteen mukaan alaikäisen aiheuttaman vahingon korvaamisessa pääsääntönä ei ole täysi korvaus, vaan korvausta tulisi harkinnanvaraisesti kohtuullistaa erityispiirteet huomioiden.

Sovittelun edellytykset; osapuolille on kerrottu kohtuullisen korvauksen periaatteesta koskien alaikäistä tekijää. Asianomistajan määrittelemää vahingonkorvausvaatimusta voidaan pitää kohtuullisena.

3.3 Korvausvastuun jakaantuminen

Vahingonkorvauslain 6 luvun 2§:ssä säädetään vahingon korvaamisesta tapauksissa, jossa vahingon on aiheuttanut kaksi tai useampi henkilö. Tämän määrittelyn mukaisesti vahingon aiheuttajat ovat velvollisia korvaamaan vahingon yhteisvastuullisesti.

”Milloin vahinko on kahden tai useamman aiheuttama taikka he muuten ovat velvolliset korvaamaan saman vahingon, vastaavat he yhteisvastuullisesti. Se, jota ei ole tuomittu maksamaan täyttä korvausta, vastaa kuitenkin vain tuomitusta määrästä ja se, joka on vastuussa 4 luvun 1 §:n 1 momentissa säädettyjen perusteiden mukaan, vain siitä määrästä, jota ei voida saada vahingosta 3 luvun mukaan vastuussa olevalta.” (L 412/1974 6:2§.)

Vahingonkorvauslain 6:3§ taas määrittää korvausmäärän jakamisesta velvollisten kesken mm. syyllisyyden määrän mukaan.

”Korvausvelvollisten kesken korvausmäärä on jaettava sen mukaan kuin harkitaan kohtuulliseksi ottaen huomioon kunkin korvausvelvollisen viaksi jäävä syyllisyyden määrä, vahinkotapahtumasta ehkä saatu etu ja muut seikat. Sillä, joka on maksanut vahingonkorvausta yli oman osuutensa, on oikeus saada kultakin muulta korvausvelvolliselta, mitä hän on tämän osalta maksanut. Jos joku korvausvelvollisista on

ilmeisesti maksukyvytön tai jos hänen oleskelupaikkansa on tuntematon, on kunkin muista korvausvelvollisista maksettava osuutensa vajauksesta.” (L 412/1974 6:3§.)

Sovittelun ohjaajan on hyvä ottaa nämä lainkohdat huomioon alkuselvityksessä, kun tekijöitä on useita. Mikäli tekijät ovat selvästi osallisuutensa mukaan yhteisvastuullisia, korvausvelvollisuuskin voidaan lähtökohtaisesti jakaa tasan. Sovittelun ohjaajan on kuitenkin hyvä selventää alaikäisen huoltajille, mitä yhteisvastuullisuus käytännössä tarkoittaa, eli mikäli yksi osallisista jättää korvauksen maksamatta, on asianomistajalla mahdollisuus vaatia puuttuvaa osuutta korvauksesta myös jo oman osansa maksaneelta osalliselta.

Mikäli taas tekijöillä on selvästi erilaiset vastuut osallisuudessa, tulisi lähtökohtaisesti myös korvausvastuuta jakaa ja kohtuullistaa osallisuuden ja syyllisyyden mukaan.

Nämä ovat kuitenkin asioita, joita sovittelun ohjaajan on hyvä avata osallisille ja huoltajille, mutta käytännössä osalliset itse tekevät päätökset mitä ja miten sopivat jaetusta korvausvastuusta.

4 MISTÄ VAHINGONKORVAUSTA VOI VAATIA

Vahingonkorvauslaissa korvattavat vahingot on jaoteltu esine-, henkilö-, sekä varallisuusvahinkoihin. Vahingonkorvauslain mukaisesti korvataan pääsääntöisesti esine- ja henkilövahinkoja, sekä näistä aiheutuneita varallisuusvahinkoja, kuten ansionmenetyksiä. (L 412/1974 5.luku.)

4.1 Esinevahingot

”Esinevahinkona on korvattava esineen korjauskustannukset ja vahingosta aiheutuneet muut kulut sekä arvonalennus taikka tuhoutuneen tai hukatun esineen arvo ja lisäksi tulojen tai elatuksen vähentyminen” (L 412/1974 5:5§).

Käytännössä korvausvaatimus voi sisältää hävinneen, vaurioituneen tai tuhoutuneen omaisuuden arvon, vaurioituneen omaisuuden korjauskulut sekä tapahtuneesta aiheutuneen ansionmenetyksen.

4.2 Henkilövahingot

”Henkilövahingon kärsineellä on oikeus korvaukseen tarpeellisista sairaanhoitokustannuksista ja muista tarpeellisista kuluista, ansionmenetyksestä, kivusta ja särystä sekä muusta tilapäisestä haitasta sekä pysyvästä haitasta” (L 412/1974 5:2§).

Käytännössä korvausvaatimus henkilövahinkojen osalta voi sisältää ruumiin vammasta aiheutuneet sairaanhoitokulut, muut vammasta aiheutuneet kulut (lääkkeet, matkakulut yms.), perustellun korvauksen kivusta ja särystä tai tilapäisestä/pysyvästä haitasta, sekä tapahtuneesta aiheutuneen ansionmenetyksen.

Kivusta ja särystä sekä haitasta suoritettavan korvauksen arvioinnissa huomioidaan erityisesti henkilövahingon laatu ja vaikeusaste, sen edellyttämän hoidon laatu ja kestoaika, sekä haitan kestoaika.

Esimerkiksi mielenterveyden häiriöt (psykkinen haitta) voi tulla korvatuksi henkilövahinkona. Ansionmenetyksenä korvattava vahinko voi koostua esimerkiksi menetystä palkasta. Myös lapsen vanhemmalle voi aiheutua ansionmenetystä, joka myös on korvattava vahinko. (L 412/1974 5:1-2d§.)

4.3 Kärsimys korvausvaatimuksen perusteen

”Lisäksi oikeus korvaukseen loukkauksen aiheuttamasta kärsimyksestä on sillä jonka vapautta, rauhaa, kunniaa tai yksityiselämää on rangaistavaksi säädetyllä teolla loukattu, jonka henkilökohtaista koskemattomuutta on tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta vakavasti loukattu, jonka ihmisarvoa on tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta vakavasti loukattu.” (L 412/1974 5:6§.)

Tämä lainkohta on hyvä huomioida, sillä myös kärsimys voi joskus olla vaatimuksen perusteena sovittelussa.

Sovitteluun tultaessa vahingonkorvausvaatimuksen on oltava hyvin perusteltu ja pohjautua todellisiin vahinkoihin ja seuraamuksiin, sekä tarpeen mukaisesti kirjallisiin dokumentteihin. Vahingonkärsijällä on vastuu perustella korvausvaatimus asianmukaisesti tekijälle.

Sovittelun ohjaaja voi neuvoa osapuolia tutustumaan henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suosituksiin (Valtioneuvosto, HEVA suosituksia, 2020).

5 HUOLTAJAN KORVAUSVASTUU

Lapsi ei ole yksilöllisessä korvausvastuussa vielä varhaislapsuudessaan aiheuttamastaan vahingosta (alle 6-vuotias). Lähtökohtaisesti se, joka on velvollinen pitämään lasta silmällä (huoltaja, vanhempi, sijaishoitaja) vastaa pienen lapsen aiheuttamasta vahingosta. Lapsen varttuessa hänen yksilöllinen korvausvastuunsa voimistuu. (Mahkonen, 2010, s.62-64.)

Rikoslain (L 39/1889) 3 luvun 3§:n mukaan huoltaja (tai muu valvontavelvollinen) vastaa alaikäisen aiheuttamasta vahingosta vain oman tuottamuksensa perusteella laiminlyömällä alaikäisen valvonnan. Vastuu on mahdollinen, mikäli huoltaja laiminlyö lapsen valvonnan tai esimerkiksi antaa lapsen haltuun vaarallisia esineitä (Mahkonen, 2010, s.68).

Yleisesti ottaen, mitä nuorempi lapsi vahingon on aiheuttanut, sitä laajemmin vanhemmilla katsotaan olevan valvontavelvollisuus, jonka rikkomisesta vahingonkorvausvastuu siirtyy huoltajille (Mahkonen, 2010, s.68).

Sovittelun kannalta huoltajan korvausvastuu vaatii tarkkaa harkinnanvaraisuutta, sekä huoltajien omaa vastuunottoa asiassa. Tämäkin lainkohta on kuitenkin tärkeää tuoda esille etenkin silloin, kun tekijä on vielä selvästi lapsi.

6 VAHINGONKORVAUSVAATIMUKSEN VANHENTUMINEN

Vahingonkorvaukseen sovelletaan vanhentumisen osalta lakia velan vanhentumisesta (L 728/2003).

6.1 Yleiset vanhentumisajat

Yleinen vahingonkorvausvaatimuksen vanhentumisaika on kolme vuotta (L 728/2003 8§). Tämä tarkoittaa sitä, että vahingon kärsijän tulee esittää vahingonkorvausvaatimus kolmen vuoden sisällä vanhentumisajan alkamisesta, tai muutoin hän menettää oikeutensa vaatia korvausta vahingosta.

Yleisesti vanhentumisaika alkaa siitä, kun vahingon kärsijä saa tietää vahingon tapahtumisesta, sekä vahingosta vastuussa olevasta. Joskus vahingosta tai vahingonaiheuttajasta on vaikea saada tietää, eikä vanhentumisaikaa ole helposti määriteltävissä, tällöin vahingonkorvausvelka vanhentuu viimeistään 10 vuoden kuluttua siitä hetkestä, kun vahinko aiheutettiin, jollei vanhentumisesta ole sitä ennen katkaistu. (L 728/2003 7§, 8§.)

Sovittelun kannalta pääsääntönä voidaan käyttää kolmen vuoden vanhentumisaikaa, sillä sovittelualoitteissa tapahtuma-aika ja tekijä on määritelty.

Toissijainen korvausvelvollisuuden vanhentumisaika on kymmenen vuotta, joka voi myös tulla kyseeseen, mikäli tekijä selviää vasta paljon tapahtuma-aikaa myöhemmin. Tähän vanhentumisaikaan vaikuttaa velan mahdollinen katkaisu, joka edelleen pidentää vanhentumisaikaa.

”Luonnollisen henkilön sopimukseen perustuva rahavelka vanhentuu viimeistään, kun 20 vuotta on kulunut velan erääntymisestä. Jos velkoja on luonnollinen henkilö, vanhentumisaika on 25 vuotta. Tässä tarkoitettua vanhentumisaikaa ei voida katkaista.” (L 728/2003 13a§.)

6.2 Velan vanhentumisen katkaisemiseen liittyvät lainkohdat

” Velan vanhentuminen katkeaa, kun osapuolet sopivat maksujen järjestelystä, vakuudesta tai muusta velan ehtojen muutoksesta taikka siitä, että vanhentuminen on katkaistu, tai velallinen suorittaa velkaa tai muutoin tunnustaa velan velkojalle, tai velkoja vaatii velalliselta suoritusta tai muutoin muistuttaa velallista velasta. Velan vanhentumisen katkaiseminen edellyttää, että velka yksilöidään katkaisutoimessa. Jos kysymys on 7 §:ssä tarkoitetusta vahingonkorvauksesta tai hyvityksestä, velkojan tekemästä muistutuksesta on käytävä ilmi velan peruste ja määrä kohtuudella vaadittavalla tavalla, jolleivät ne ole velallisen tiedossa. ” (L 728/2003 10§.)

” Velan vanhentuminen katkeaa niin kuin 2 momentissa säädetään, jos velkoja panee vireille saatavaa koskevan kanteen velallista vastaan tai esittää saatavaa koskevan vaatimuksen tuomioistuimessa tai velkoja panee vireille ulosottoasian tai jos velka muutoin otetaan huomioon ulosottomenettelyssä, tai saatava otetaan käsiteltäväksi tuomioistuinsovittelussa tai sellaisessa sovittelumenettelyssä, jossa tehty sovinto voidaan vahvistaa täytäntöönpanokelpoiseksi siten kuin riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa annetussa laissa säädetään. ” (L728/2003 11§.)

Velan katkaiseminen keskeyttää velan vanhentumisajan ja aika alkaa alusta. Velan katkaiseminen voi tapahtua oikeudellisin keinoin tai vapaamuotoisesti velallisen ja velkojan välillä. Oikeudellisia katkaisutoimia ovat asian saattaminen vireille tuomioistuimeen tai ulosottoon ja vapaamuotoinen katkaisutoimi tarkoittaa sitä, kun osapuolet sopivat yhdessä maksujen järjestelystä tai velan ehtojen muutoksesta, tai velallinen suorittaa osan velasta, tai velkoja muistuttaa velasta ja vaatii suoritusta velalliselta.

7 MITÄ VAKUUTUS KORVAA

Vakuutusyhtiö määrittelee korvausvastuun syntymisperusteet tapauskohtaisesti, joten vakuutuskorvauksen mahdollisuus on hyvä selvittää ennen sovittelua. Korvattavuutta voi tiedustella vakuutusyhtiöstä alustavasti, tai perhe voi tehdä korvaushakemuksen.

7.1 Vakuutushakemuksen määräajat

Lähtökohtaisesti vakuutus päätös tulee saada kuukauden kuluessa korvaushakemuksesta.

”Vakuutuksenantajan on suoritettava vakuutustapahtumasta johtuva vakuutus sopimuksen mukainen korvaus tai ilmoitettava, ettei korvausta suoriteta, joutuisasti ja viimeistään kuukauden kuluttua siitä, kun se on saanut 69 §:ssä tarkoitetut asiakirjat ja tiedot” (L 543/1994 70§).

Lähtökohtaisesti vakuutus korvausta tukee hakea vuoden sisällä tapahtuneesta vahingosta. Toissijainen määräaika on kymmenen vuotta.

”Vakuutus sopimukseen perustuva korvaus vaatimus on esitettävä vakuutuksenantajalle vuoden kuluessa siitä, kun korvauksen hakija on saanut tietää vakuutuksen voimassaolosta, vakuutustapahtumasta ja vakuutustapahtumasta aiheutuneesta vahinkoseuraamuksesta. Korvaus vaatimus on joka tapauksessa esitettävä kymmenen vuoden kuluessa vakuutustapahtumasta tai, jos vakuutus on otettu henkilövahingon tai vahingonkorvaus velvollisuuden varalta, vahinkoseuraamuksen aiheutumisesta. Korvaus vaatimuksen esittämiseen rinnastetaan ilmoituksen tekeminen vakuutustapahtumasta. Jos korvaus vaatimusta ei esitetä 1 momentissa säädetyssä ajassa, korvauksen hakija menettää oikeutensa korvaukseen.” (L 543/1994 73§).

7.2 Vastuuvakuutus

Kotivakuutukseen liitetty vastuuvakuutus korvaa ulkopuolisille aiheutuneita henkilö- ja esinevahinkoja. Vastuuvakuutuksesta maksetaan korvauksia sellaisista kustannuksista, joista vakuutettu on vahingonkorvauslain mukaan korvaus vastuussa. Alaikäiset lapset kuuluvat kotona asuessaan vanhempiensa koti- sekä vastuuvakuutukseen.

Korvattava vahinko käsitellään aina tapauskohtaisesti. Vastuuvakuutuksesta ei korvata tahallisella teolla aiheutettua vahinkoa. Vastuuvakuutuksesta ei korvata myöskään tapaturmaisia vahinkoja, joista kukaan ei ole vahingonkorvaus velvollinen, ellei tästä ole erityisiä määräyksiä vakuutusehdoissa.

Pienten lasten aiheuttamista vahingoista on koti- ja vastuuvakuutuksessa erityisehtoja; alle 12-vuotiaan tahallaankin aiheuttama vahinko korvataan, mikäli vahinko muuten on ehtojen mukaan korvattava. Vahinko voidaan korvata vakuutuksesta myös, vaikka lapsi ei ikänsä puolesta olisi korvausvastuussa vahingosta. (FINE, vakuutus- ja rahoitusneuvonta. i.a. -b.)

”Vakuutuksenantaja ei saa vastuusta vapautuakseen tai sen rajoittamiseksi vedota tämän luvun säännöksiin, jos vakuutettu aiheuttaessaan vakuutustapahtuman taikka laiminlyödessään suojeleohjeen noudattamisen tai pelastamisvelvollisuuden oli kahtatoista vuotta nuorempi tai sellaisessa mielentilassa, ettei häntä olisi voitu tuomita rangaistukseen rikoksesta.” (L 534/1994 34§.)

Sovittelun ohjaajan onkin hyvä neuvoa osallisia olemaan yhteydessä omiin vakuutusyhtiöihinsä, etenkin jos vahingonaiheuttaja on alle 12-vuotias, mutta muissakin, etenkin korvausvastuun kannalta arveluttavissa tapauksissa.

7.3 Asianomistajan kotivakuutus

On myös mahdollista, että asianomistajan kotivakuutus korvaa kyseessä olevan vahingon. Tähän vaikuttaa vakuutuksen ottajan vakuutusehdot.

Vakuutuksen ottajan vakuutuskirjassa ja vakuutusehdoissa on määritelty vakuutetut kohteet, vakuutuksen kohteena oleva omaisuus, minkälaiset vahingot ovat korvattavia, korvausmäärän laskemista koskevat säännöt, mahdolliset enimmäiskorvausmäärät ja omavastuut, sekä suojelehdot.

Kotivakuutuksen korvattaviin vahinkoihin voi olla määriteltynä myös rikosvahingot, mikäli vakuutuksen ottaja on nämä itse valinnut.

Määritelty omavastuu vähennetään aina maksettavasta korvauksesta. Mikäli vahingon suuruus jää alle omavastuusumman, ei vakuutus korvaa vahinkoa. (FINE, vakuutus- ja rahoitusneuvonta i.a. -a.)

Mikäli vakuutusyhtiö korvaa asianomistajalle aiheutuneet vahingot kotivakuutuksesta, voidaan sovittelussa vahingonkorvauksen osalta käsitellä vakuutuksen omavastuuosuutta.

7.4 Vakuutusyhtiön takautumis- eli regressioikeus

Vakuutusyhtiöllä on vakuutussopimuslain (L534/1994) mukainen takautumis- eli regressioikeus, mikä tarkoittaa, että vakuutusyhtiö voi tietyin perustein hakea maksamansa vakuutuskorvauksen takaisin vahingon aiheuttajalta.

Vakuutuslainsäädännön (L 534/1994) 75 §:n mukaan vakuutusyhtiöllä on oikeus vaatia kolmannelta henkilöltä korvausmäärä, jonka vakuutuksenantaja on hänen vakuutuksensa perusteella suorittanut, siinä tapauksessa, että kolmas henkilö on aiheuttanut vakuutustapahtuman tahallisesti tai törkeästä huolimattomuudesta taikka on lain mukaan velvollinen suorittamaan korvausta huolimattomuudesta riippumatta.

Sovittelun kannalta tämä tarkoittaa sitä, että myös vakuutusyhtiö voi olla sovittelun osapuoli. Mikäli vakuutusyhtiö korvaa alaikäisen rikollisella teolla aiheutetun vahingon, tulee sovittelun ohjaajan selvittää vakuutusyhtiön mahdollisia vaatimuksia asiassa.

8 VALTIOKONTTORI

Valtiokonttorilta on mahdollista hakea vahingonkorvausta, mikäli tekijä on lastensuojelulain nojalla huostaanotettu ja laitoshuoltoon sijoitettu lapsi. Tämä valtuutus tulee rikosvahinkolaista (L1204/2005).

Korvauksen hakeminen edellyttää, että vahingon aiheuttanut henkilö on aiheuttanut vahingon ollessaan sijoitettuna laitoksen ulkopuolella tai lomalla taikka karattuaan laitoksesta tai viranomaisen huostasta (L 1204/2005 13§).

Korvausta on haettava valtiokonttorilta kolmen vuoden kuluessa siitä, kun korvausasiassa on annettu lainvoimainen tuomio. Mikäli asiaa ei käsitellä oikeudessa (esim. rikoksen tekijä on alle 15-vuotias tai rikoksen tekijää ei muutoin saada vastuuseen teostaan), korvausta voi hakea kymmenen vuoden kuluessa.

Erityisestä syystä korvausta voidaan hakea myöhemminkin. (L 1204/2005 25§.)

Korvauksen hakemiseen on erillinen lomake, joka löytyy valtiokonttorin verkkosivuilta, jossa hakemuksen voi tehdä myös sähköisesti. Hakemuslomake toimitetaan valtiokonttorille, tai sen voi jättää myös Kansaneläkelaitoksen paikallistoimistoon valtiokonttorille edelleen toimitettavaksi. (L 1204/2005 25§.)

Hakemuksen keskimääräinen käsittelyaika on 6-8 kuukautta. Valtiokonttori ei maksa korkoja eikä enempää kuin tuomioistuin on määrännyt. (Valtiokonttori, rikosvahinkokorvaukset, i.a.)

Kuten vakuutusyhtiöillä, myös valtiolla on regressioikeus, ja valtiokonttori voi vaatia maksamansa korvaukset vahingon aiheuttajalta. Valtiokonttorin maksamien korvausten perinnästä vastaa Oikeusrekisterikeskus. Oikeusrekisterikeskus perii Valtiokonttorin maksamat korvaukset täysimääräisinä, eli summia ei kohtuullisteta ja perintä aloitetaan lähtökohtaisesti heti, vaikka kyseessä olisi alaikäinen.

”Hakijan oikeus korvaukseen vahingosta vastuussa olevalta siirtyy valtiolle sinä päivänä, jolloin Valtiokonttori on päättänyt maksaa korvausta, ja enintään siltä osin kuin korvausta on päätetty maksaa” (L 1204/2005 31§).

Tämä vahingonkorvausmahdollisuus on sovittelun ohjaajan hyvä ottaa puheeksi asianomistajan kanssa, mikäli vahingonaiheuttaja asuu lastensuojelulaitoksessa. Tämän asian puheeksi ottamisessa tulee kuitenkin muistaa asian sensitiivisyys ja sovittelun ohjaajan vaitiolovelvollisuus, joten asia tulee ensin hyväksyttävä tekijältä ja huoltajalta, ennen kuin asian ottaa puheeksi toisen osapuolen kanssa.

9 SOVITTELU SOPIMUKSEN HAKEMINEN ULOSOTTOKELPOISEKSI ALLE 15-VUOTIAAN KOHDALLA

Mikäli korvausta ei ole maksettu sovittelusopimuksen mukaisesti, voi sopimusta tai sen osaa, hakea käräjäoikeudessa ulosottokelpoiseksi myös alle 15-vuotiaan kohdalla.

Tällaisessa tilanteessa asia tulee laittaa vireille osallisten toimesta käräjäoikeuden kansliaan toimitettavalla kirjallisella haastehakemuksella. Hakemuksen voivat tehdä sovinnon osapuolet yhdessä tai yksi tai useampi osapuoli muiden osapuolten nimenomaisella suostumuksella.

Sovittelusopimukseen liittyvät korvaukset voidaan lähtökohtaisesti käsitellä summaarisena riita-asiana, eli riidattomana korvausasiana, jolloin haastehakemus voi olla suppeampi, ja asia käsitellään kirjallisessa menettelyssä.

Hakemuksessa on ilmoitettava hakijan pyyntö sovinnon vahvistamiseksi sekä liittää sovittelusopimus hakemuksen liitteeksi. Käräjäoikeus voi vahvistaa tuomioistuimen ulkopuolisessa sovittelussa tehdyn sovinnon tai sen osan täytäntöönpanokelpoiseksi. Ulosottoon menevään vahingonkorvaukseen lisätään muita kuluja, esim. mahdolliset ulosoton käsittelymaksut. (Oikeus, tuomioistuimet, riita-asian käsittelyvaiheet. i.a.)

Ulosottoon haettua alaikäistä koskevaa velkaa aletaan ulosottokaaren mukaisesti perimään siinä vaiheessa, kun velallisella on perittävää tuloa tai varallisuutta. Käytännössä perintä voi tulla kyseeseen jo alaikäisenä, mikäli alaikäisellä on esimerkiksi säännöllisiä palkkatuloja tai henkilökohtaista varallisuutta.

Sovittelun kannalta on erityisen tärkeää, että alle 15-vuotiaan kohdalla ei sovittelusopimuksella sovita korvauksista, joista nuori ei kykene suoriutumaan. Lain puitteissa sovittelusopimuksen ulosottoon hakeminen on mahdollista, mutta alaikäisyyden ja lapsen oikeuksien näkökulmasta olisi eettisesti arveluttavaa neuvoa vahinkoa kärsinyttä osapuolta hakemaan ulosottoa, joka johtaisi lapsen tai nuoren velkaantumiseen.

10 RIITA-ASIA TUOMIOISTUIMEEN (haastehakemus, vahingonkorvauskanne)

Riita-asioissa on kysymys yksityisten ihmisten erimielisyyksien ratkaisemisesta, puolueetomasti, tuomioistuimessa.

Asianomistaja/vahinkoa kärsinyt osapuoli voi viedä vahingonkorvausvaatimuksen riita-asiana tuomioistuimen ratkaistavaksi myös alle 15-vuotiaiden osalta. Tällöin tuomioistuin arvioi sen, onko korvausvelvollisuus syntynyt, sekä määrittelee mahdollisen korvaussumman. (Oikeus, tuomioistuimet, riita-asian käsittelyvaiheet. i.a.)

Riita-asian kantajalta peritään tuomioistuinmaksulain mukainen oikeudenkäyntimaksu. Riita-asian käsittely maksaa toimivaltaisessa käräjäoikeudessa 65–500 euroa riippuen tapauksen laajuudesta ja sisällöstä. (L 1455/2015 2§.)

10.1 Vireille tulo

Riita-asia tulee vireille, kun kantaja (vahinkoa kärsinyt) tekee kirjallisen haastehakemuksen käräjäoikeuden kansliaan. Haastehakemus tulee jättää kirjallisesti lähimpään käräjäoikeuden kansliaan tai tehdä sähköisesti. Tietyissä tapauksissa sähköinen asiointi on pakollinen. (Oikeus, tuomioistuimet, riita-asian käsittelyvaiheet i.a.)

Sähköinen asiointi:

oikeus.fi/tuomioistuimet/fi/index/asiointijulkisuus/sahkoinenasointipalvelu

10.2 Haastehakemuksen sisältö

Haastehakemuksessa on ilmoitettava tuomioistuimen nimi, asianosaisten eli kantajan ja vastaajan, sekä heidän mahdollisten asiamiestensä ja todistajien nimet ja yhteystiedot. Haastehakemuksessa kantaja (vahinkoa kärsinyt) esittää mitä hän vaatii vastaajalta (vahingon aiheuttajalta) ja millä perusteella. Lisäksi kantaja voi vaatia oikeudenkäyntikulujen korvaamista. Haastehakemukseen on liitettävä se sopimus tai muu asiakirja, johon vaatimus mahdollisesti perustuu. Kantajan on haastehakemuksessa ilmoitettava myös ilmoitettava asiaan liittyvä todistelu eli kirjalliset todisteet ja/tai henkilötodistelu. (Oikeus, tuomioistuimet, riita-asian käsittelyvaiheet i.a.)

10.3 Eteneminen

Käsittelijä tutkii haastehakemuksen ja pyytää tarvittaessa lisätietoja. Tämän jälkeen käsittelijä antaa haasteen vastaajalle, jossa hän kehottaa tätä määräaikaan mennessä

vastaamaan vaatimukseen kirjallisesti ja ohjeet vastaamiseen. Käräjäoikeus antaa haasteen tiedoksi vastaajalle joko puhelimitse, postitse tai sen tuo haastemies.

Mikäli vastaaja ei toimita vastausta, käräjäoikeus ratkaisee asian valmistelua jatkamatta yksipuolisella tuomiolla, joka annetaan käräjäoikeuden kansliassa ilman, että kantajaa tai vastaajaa kutsutaan istuntoon. Yksipuolinen tuomio on heti pantavissa täytäntöön ja velkoja voi viedä tuomion ulosottomiehelle.

Käräjäoikeus ei huolehdi tuomion täytäntöönpanosta, vaan velkojan on itse otettava yhteyttä sekä vastaajaan, että ulosottoon.

Vastaajalla, jota vastaan on annettu yksipuolinen tuomio, on oikeus hakea ratkaisuun muutosta 30 päivän kuluessa siitä, kun hän sai tiedon ratkaisusta (Oikeus, tuomioistuimet, riita-asian käsittelyvaiheet i.a).

10.4 Vastaaja hakee muutosta ratkaisuun

Mikäli vastaaja hakee muutosta, otetaan kyseinen asia uudelleen käsiteltäväksi ja aloitetaan asian kirjallinen valmistelu. Kirjallisessa valmistelussa käräjäoikeus voi kehottaa asianosaista toimittamaan käräjäoikeudelle kirjallisen lausuman esitettävään kysymykseen. Riitainenkin asia voidaan ratkaista heti kirjallisen valmistelun jälkeen, mikäli asianosaiset suostuvat siihen ja pääkäsittelyn järjestäminen nähdään selvästi tarpeettomana. Syynä esimerkiksi voi olla, että jutussa ei kuulla todistajia. (Oikeus, tuomioistuimet, riita-asian käsittelyvaiheet i.a.)

10.5 Valmisteluistunto ja pääkäsittely

Suullinen valmistelu tapahtuu valmisteluistunnossa, johon osapuolet kutsutaan. Valmisteluistunnossa selvitetään, mistä seikoista osapuolet ovat erimielisiä, sekä mahdollisuudet asian sovinnolliseksi ratkaisemiseksi. Mikäli istunnossa päästään sovintoon, käräjäoikeus vahvistaa sovinnon, jolloin asia on lopullisesti ratkaistu.

Mikäli sovintoon ei päästä, suullinen valmistelu päättyy ja asia siirretään pääkäsittelyyn. Yksinkertaisissa asioissa pääkäsittely voidaan pitää välittömästi valmisteluistunnon jälkeen. Monimutkaisissa asioissa, joissa on henkilötodistajia, pääkäsittely pidetään myöhemmin, erikseen sovittuna ajankohtana. (Oikeus, tuomioistuimet, riita-asian käsittelyvaiheet. i.a.)

10.6 Ratkaisu; tuomio tai päätös

Riita-asiassa ratkaisu annetaan joko heti istunnon jälkeen tai myöhemmin kansliapäätöksenä, jolloin ratkaisu on kansliassa asianosaisten luettavissa. Ratkaisu toimitetaan pyynnöstä asianosaisille, esimerkiksi sähköpostilla.

Ratkaisuun tyytymätön voi hakea siihen muutosta hovioikeudelta, ratkaisuun liitettyjen ohjeiden mukaan. Mikäli ratkaisuun ei haeta muutosta määräajassa, se tulee lainvoimaiseksi ja on lopullinen.

Käräjäoikeus ei tässäkään tapauksessa huolehdi tuomion täytäntöönpanosta, vaan osapuolen on itse otettava yhteyttä vastapuoleen tai ulosottoon. (Oikeus, tuomioistuimet, riita-asian käsittelyvaiheet i.a.)

11 SOVITTELUSOPIMUKSEN VAHVISTAMINEN TUOMIOISTUIMESSA

Laki riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa 23§ määrittää, että sovintoa (sovittelusopimusta) ei tuomioistuin saa vahvistaa täytäntöönpanokelpoiseksi, jos sopimus on lain vastainen tai *selvästi kohtuuton*.

”Sovintoa ei saa vahvistaa täytäntöönpanokelpoiseksi, jos se on lain vastainen tai selvästi kohtuuton taikka jos se loukkaa sivullisen oikeutta. Sovintoa ei myöskään saa vahvistaa, ellei sitä voida panna täytäntöön siten kuin ulosottokaassa (705/2007) säädetään.” (L 394/2011 23§.)

Sovittelun ohjaajan, tulee etenkin alle 15-vuotiaan korvausvelvollisuuden arviota tehdessään, sekä sovittelijan, vahingonkorvaussopimusta laatiessaan, huomioida tämä lainkohta. Sovintoa ei lain mukaan saa vahvistaa täytäntöönpanokelpoiseksi, mikäli sovinnon katsotaan olevan lainvastainen tai sopimuksessa määritelty rahallinen vahingonkorvaus on selvästi kohtuuton.

12 KOOTTUNA LAIT JA LAINKOHDAT, JOTKA OVAT HUOMIOITU TÄSSÄ OHJEESSA

12.1 Vahingonkorvauslaki L 412/1974

Joka tahallisesti tai tuottamuksesta aiheuttaa toiselle vahingon, on velvollinen korvaamaan sen, jollei siitä, mitä tässä laissa säädetään, muuta johdu. Vahingonkorvausta voidaan

sovitella, jos korvausvelvollisuus harkitaan kohtuuttoman raskaaksi ottaen huomioon vahingon aiheuttajan ja vahingon kärsineen varallisuusolot ja muut olosuhteet. Jos vahinko on aiheutettu tahallisesti, on kuitenkin täysi korvaus tuomittava, jollei erityisistä syistä harkita kohtuulliseksi alentaa korvausta. (2:1§.)

Jos vahingon on aiheuttanut kahdeksaatoista vuotta nuorempi, on hän velvollinen korvaamaan siitä määrän, joka hänen ikäänsä ja kehitystasoonsa, teon laatuun, vahingon aiheuttajan ja vahingon kärsineen varallisuusoloihin sekä muihin olosuhteisiin katsoen harkitaan kohtuulliseksi (2:2§).

Vahingonkorvaus käsittää hyvityksen henkilö- ja esinevahingosta sekä 4 a ja 6 §:ssä säädetyn edellytyksin kärsimyksestä (5:1§).

Henkilövahingon kärsineellä on oikeus korvaukseen tarpeellisista sairaanhoitokustannuksista ja muista tarpeellisista kuluista, ansionmenetyksestä, kivusta ja särystä sekä muusta tilapäisestä haitasta sekä pysyvästä haitasta (5:2§).

Esinevahinkona on korvattava esineen korjauskustannukset ja vahingosta aiheutuneet muut kulut sekä arvonalennus taikka tuhoutuneen tai hukatun esineen arvo ja lisäksi tulojen tai elatuksen vähentyminen (5:5§).

Lisäksi oikeus korvaukseen loukkauksen aiheuttamasta kärsimyksestä on sillä jonka vapautta, rauhaa, kunniaa tai yksityiselämää on rangaistavaksi säädetyllä teolla loukattu, jonka henkilökohtaista koskemattomuutta on tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta vakavasti loukattu, jonka ihmisarvoa on tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta vakavasti loukattu (5:6§).

Jos vahingon kärsineen puolelta on myötävaikutettu vahinkoon tai jos muu vahingon aiheuttaneeseen tekoon kuulumaton seikka on myös ollut vahingon syynä, voidaan vahingonkorvausta kohtuuden mukaan sovitella (6:1§).

Milloin vahinko on kahden tai useamman aiheuttama taikka he muuten ovat velvolliset korvaamaan saman vahingon, vastaavat he yhteisvastuullisesti. Korvausvelvollisten kesken korvausmäärä on jaettava sen mukaan kuin harkitaan kohtuulliseksi ottaen huomioon kunkin korvausvelvollisen viaksi jäävä syyllisyyden määrä, vahinkotapahtumasta ehkä saatu etu ja muut seikat. (6:2§.)

12.2 Rikoslaki L 39/1889

Tahallisuus. Tekijä on aiheuttanut tunnusmerkistön mukaisen seurauksen tahallaan, jos hän on tarkoittanut aiheuttaa seurauksen taikka pitänyt seurauksen aiheutumista varmana tai varsin todennäköisenä. Seuraus on aiheutettu tahallaan myös, jos tekijä on pitänyt sitä tarkoittamaansa seuraukseen varmasti liittyvänä. (3:6§)

Tuottamus. Tekijän menettely on huolimattomuutta, jos hän rikkoo olosuhteiden edellyttämää ja häneltä vaadittavaa huolellisuusvelvollisuutta, vaikka hän olisi kyennyt sitä noudattamaan (tuottamus).

Se, pidetäänkö huolimattomuutta törkeänä (törkeä tuottamus), ratkaistaan kokonaisarvostelun perusteella. Arvostelussa otetaan huomioon rikotun huolellisuusvelvollisuuden merkittävyys, vaarannettujen etujen tärkeys ja loukkauksen todennäköisyys, riskinoton tietoisuus sekä muut tekoon ja tekijään liittyvät olosuhteet. (3:7§.)

Laiminlyönti on rangaistava, jos rikoksen tunnusmerkistössä niin nimenomaan määrätään. Laiminlyönti on rangaistava myös, jos tekijä on jättänyt estämättä tunnusmerkistön mukaisen seurauksen syntymisen, vaikka hänellä on ollut erityinen oikeudellinen velvollisuus estää seurauksen syntyminen. Tällainen velvollisuus voi perustua: 1) virkaan, toimeen tai asemaan; 2) tekijän ja uhrin väliseen suhteeseen; 3) tehtäväksi ottamiseen tai sopimukseen; 4) tekijän vaaraa aiheuttaneeseen toimintaan; ta i5) muuhun niihin rinnastettavaan syyhyn. (3:3§.)

12.3 Laki velan vanhentumisesta L 728/2003

Velka vanhentuu kolmen vuoden kuluttua 5–7 §:ssä tarkoitettusta ajankohdasta, jollei vanhentumista ole sitä ennen katkaistu. Vanhentumisaika alkaa kulua eräpäivästä, jos se on velallista sitovasti ennalta määrätty. (4§.)

Jos velka voidaan vaatia suoritettavaksi ennen määrättyä eräpäivää velallisen sopimusrikkomuksen perusteella tai muun syyn johdosta, vanhentumisaika alkaa kulua, kun velka on eräännyttämistoimien johdosta erääntynyt (5§).

Vahingonkorvauksen tai muun hyvityksen vanhentumisaika alkaa kulua muuhun kuin sopimussuhteeseen perustuvassa vahingonkorvauksessa siitä, kun vahingonkärsijä on saanut tietää tai hänen olisi pitänyt tietää vahingosta ja siitä vastuussa olevasta. Vahingonkorvauksen velan vanhentuminen on kuitenkin katkaistava ennen kuin kymmenen vuotta on kulunut sopimusrikkomuksesta taikka vahinkoon johtaneesta tai edun palautuksen perustana olevasta tapahtumasta. Tämä määräaika ei kuitenkaan rajoita vahingonkärsijän oikeutta vaatia korvausta henkilö- tai ympäristövahingosta. Rikoksesta johtuvaa velkaa ei katsota tämän tai muun lain nojalla vanhentuneeksi niin kauan kun rikosasiassa voidaan nostaa syyte tai kun rikosasian käsittely on vireillä tuomioistuimessa. (7§.)

Jos kysymys on toistaiseksi myönnetystä tai ehdollisesti syntyvästä velasta taikka muusta velasta, jonka vanhentumisajan alkamisajankohta ei määräydy 5–7 §:n nojalla, velka vanhentuu kymmenen vuoden kuluttua veloitteen oikeusperusteen syntymisestä, jollei vanhentumista ole sitä ennen katkaistu. Sen jälkeen kun velka on velkojan vaatimuksen tai

muun syyn johdosta erääntynyt maksettavaksi, noudatetaan kuitenkin erääntymispäivästä laskettavaa kolmen vuoden vanhentumisaikaa. (8§)

12.4 Rikosvahinkolaki L 1204/2005

Valtiokonttorilta voi olla mahdollista hakea korvausta, mikäli tekijä on lastensuojelulain, nojalla huostaanotettu ja laitoshuoltoon sijoitettu lapsi.

Korvauksen saaminen edellyttää lisäksi, että 1 momentissa tarkoitettu henkilö on aiheuttanut vahingon ollessaan sijoitettuna laitoksen ulkopuolella tai lomalla taikka karattuaan laitoksesta tai viranomaisen huostasta. (13§.)

Korvausta on haettava Valtiokonttorilta kolmen vuoden kuluessa siitä kun korvausasiassa on annettu lainvoimainen tuomio. Mikäli asiaa ei käsitellä oikeudessa, korvausta voi hakea kymmenen vuoden kuluessa. Erityisestä syystä korvausta voidaan hakea myöhemminkin. Hakemus toimitetaan Valtiokonttorille. Hakemuksen voi jättää myös Kansaneläkelaitoksen paikallistoimistoon Valtiokonttorille edelleen toimitettavaksi. (25§.)

12.5 Laki riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa L 394/2011

Laissa säädetään lisäksi tuomioistuimen ulkopuolisessa sovittelussa tehdyn sovinnon vahvistamisesta täytäntöönpanokelpoiseksi (1§).

Tässä laissa tuomioistuimen ulkopuolisella sovittelulla tarkoitetaan sopimuksen, sääntöjen tai muun vastaavan järjestelyn perusteella toimitettua jäseneltyä menettelyä, jossa riita-asian osapuolet pyrkivät itse vapaaehtoisesti ratkaisemaan riitansa sovinnollisesti sovittelijan avustuksella. Sovittelijalla sovitteluun koulutettua henkilöä, joka hoitaa sovittelutehtäviä joko yksityisesti tai sovittelupalveluja tarjoavan organisaation palveluksessa. (18§.)

Sovintoa ei saa vahvistaa täytäntöönpanokelpoiseksi, jos se on lain vastainen tai selvästi kohtuuton taikka jos se loukkaa sivullisen oikeutta. Sovintoa ei saa vahvistaa, ellei sitä voida panna täytäntöön siten kuin ulosottokaareissa säädetään. (23§.)

12.6 Ulosottokaari L 705/2007

Ulosottooperuste on tuomioistuimen riita- tai rikosasiassa antama tuomio (2:2§).

Ulosottokaaren mukainen ulosottooperuste, jossa luonnolliselle henkilölle on asetettu maksuvelvoite, on täytäntöönpanokelpoinen 15 vuoden ajan (ulosottooperusteen

määräaika). Määräaika on 20 vuotta, jos ulosottooperusteessa tarkoitettu velkoja on luonnollinen henkilö. (2:24§.)

Ulosottooperusteen määräaika lasketaan siitä, kun yksipuolinen tuomio taikka lainvoimaiseksi tullut tuomio tai muu lopullinen ulosottooperuste on annettu. Jos suoritusvelvollisuus alkaa vasta 1 momentissa tarkoitettun ajankohdan jälkeen, ulosottooperusteen määräaika lasketaan velvollisuuden alkamisesta. Tuomioistuimen vahvistaman maksuohjelman osalta noudatetaan kuitenkin, mitä 1 momentissa säädetään. (2:25§.)

Ulosottoa haetaan: 1) kirjallisella hakemuksella tai sähköisellä viestillä, joka toimitetaan ulosottoviranomaiselle; 2) ulosoton sähköisessä asiointipalvelussa laaditulla hakemuksella; 3) sähköisellä viestillä, joka toimitetaan teknisen rajapinnan avulla ulosoton valtakunnalliseen tietojärjestelmään, jos Ulosottolaitos on myöntänyt hakijalle siihen luvan (tietojärjestelmähakija). Kirjallinen hakemus on hakijan tai, jollei hän itse ole sitä laatinut, sen laatijan allekirjoitettava. (3:1§.)

Jos ulosottooperusteena on riita-asiassa annettu tuomio ja velallisena on alle 18-vuotias henkilö, ulosottomiehen tulee salassapitosäännösten estämättä tehdä asian vireilletulosta ilmoitus holhousviranomaiselle mahdollisia holhoustoimista annetun lain 91 §:ssä tarkoitettuja toimia varten. Ilmoitusta ei tehdä vahingonkorvaussaatavista. Täytäntöönpano on keskeytyneenä tarpeellisen ajan. Alle 15-vuotiaasta velallisesta ei anneta 1 luvun 31 §:ssä tarkoitettua todistusta eikä luottotietoiminnan harjoittajalle 32 §:ssä tarkoitettuja tietoja. (3:113§.)

12.7 Vakuutuslakia L 543/1994

Vakuutuksenantaja ei saa vastuusta vapautuakseen tai sen rajoittamiseksi vedota tämän luvun säännöksiin, jos vakuutettu aiheuttaessaan vakuutustapahtuman taikka laiminlyödessään suojeluohjeen noudattamisen tai pelastamisvelvollisuuden oli kahtatoista vuotta nuorempi tai sellaisessa mielentilassa, ettei häntä olisi voitu tuomita rangaistukseen rikoksesta (34§).

Vakuutuksenantajan on suoritettava vakuutustapahtumasta johtuva vakuutus sopimuksen mukainen korvaus tai ilmoitettava, ettei korvausta suoriteta, joutuisasti ja viimeistään kuukauden kuluttua siitä, kun se on saanut 69 §:ssä tarkoitettut asiakirjat ja tiedot (70§).

Vakuutus sopimukseen perustuva korvausvaatimus on esitettävä vakuutuksenantajalle vuoden kuluessa siitä, kun korvauksen hakija on saanut tietää vakuutuksen voimassaolosta, vakuutustapahtumasta ja vakuutustapahtumasta aiheutuneesta vahinkoseuraamuksesta. Korvausvaatimus on joka tapauksessa esitettävä kymmenen vuoden kuluessa vakuutustapahtumasta tai, jos vakuutus on otettu henkilövahingon tai vahingonkorvausvelvollisuuden varalta, vahinkoseuraamuksen aiheutumisesta. Korvausvaatimuksen esittämiseen rinnastetaan ilmoituksen tekeminen

vakuutustapahtumasta. Jos korvausvaatimusta ei esitetä 1 momentissa säädettyssä ajassa, korvauksen hakija menettää oikeutensa korvaukseen. (73§.)

Vakuutetun oikeus vaatia kolmannelta henkilöltä korvausmäärä, jonka vakuutuksenantaja on hänelle suorittanut, siirtyy vakuutuksenantajalle vain, jos kolmas henkilö on aiheuttanut vakuutustapahtuman tahallisesti tai törkeästä huolimattomuudesta taikka on lain mukaan velvollinen suorittamaan korvausta huolimattomuudestaan riippumatta (75§).

12.8 Tuomioistuinmaksulaki L 1455/2015

Tämän lain mukaan peritään oikeudenkäyntimaksuja ja hakemusmaksuja korvauksena asian käsittelystä ja suoritetuista toimenpiteistä tuomioistuimissa. Maksu sisältää korvauksen asiassa annettavasta ratkaisun tai välipäätöksen sisältävästä toimituskirjasta. Lisäksi maksu sisältää korvauksen muusta asian käsittelyyn liittyvästä viranomaisen toimenpiteestä, jollei siitä perittävästä maksusta tai kustannusten korvauksesta säädetä erikseen. Oikeudenkäyntimaksu sisältää korvauksen asiaan liittyvästä sovittelusta sekä pääasiaan liittyvän täytäntöönpanon kieltä tai keskeyttämistä koskevan asian käsittelystä. Pääasiasta erillisessä muutoksenhaussa oikeudenkäyntimaksu määräytyy 2 §:n mukaan. (1§.)

Riita-, rikos- ja muutoksenhakuasian, ylimääräistä muutoksenhakua koskevan asian ja muun lainkäyttöasian käsittelystä peritään oikeudenkäyntimaksua seuraavasti:

Tuomioistuin	euroa
korkein oikeus	500
korkein hallinto-oikeus	500
hovioikeus	500
– rikosasia ja ulosottokaaren (705/2007) mukainen muutoksenhakuasia sekä asia, jossa sovinto ei ole sallittu	250
hallinto-oikeus	250
käräjäoikeus	
– riita-asia ja maa-oikeusasia	500
– rikosasia ja ulosottokaaren mukainen muutoksenhakuasia sekä asia, jossa sovinto ei ole sallittu	250
– yksipuolisella tuomiolla tai myöntämisen perusteella tuomiolla ratkaistu tai sillensä jäänyt oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 3 §:ssä tarkoitettu riita-asia, jota koskevat tiedot on toimitettu suoraan käräjäoikeuden tietojärjestelmään	65
– muu yksipuolisella tuomiolla tai myöntämisen perusteella tuomiolla ratkaistu tai sillensä jäänyt oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 3 §:ssä tarkoitettu riita-asia	86

– vastaajan riitauttama oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 3 §:ssä tarkoitettu asia	250
työtuomioistuin	2 000
markkinaoikeus	2 000
vakuutusosasto	500

(L 1455/2015 2§.)

LÄHTEET

FINE, vakuutus- ja rahoitusneuvonta (i.a.-a). Perustietoa kotivakuutuksesta. Saatavilla 12.4.2024. <https://www.fine.fi/oppaat/julkaisu/perustietoa-kotivakuutuksesta.html>

FINE, vakuutus- ja rahoitusneuvonta (i.a.-b). Henkilövahinkojen korvaaminen vastuuvakuutuksesta. Saatavilla 12.4.2024. <https://www.fine.fi/oppaat/julkaisu/henkilovahinkojen-korvaaminen-vastuuvakuutuksesta.html>

L 1455/2015. Tuomioistuinmaksulaki. 25.8.2015/1455. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20151455>

L 728/2003. Laki velan vanhentumisesta. 15.8.2003/728. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030728>

L 1204/2005. Rikosvahinkolaki. 19.12.2005/1204. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20051204#L5P31>

L 534/1994. Vakuutusopimuslaki. 28.6.1994/534. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1994/19940543>

L 39/1889. Rikoslaki. 19.12.1889/39. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>

L 412/1974. Vahingonkorvauslaki. 31.5.1974/412. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1974/19740412>

L 394/2011. Laki riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa. 29.4.2011/394. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2011/20110394>

L 705/2007. Ulosottokaari. 15.6.2007/705. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070705>

Mahkonen, S. Lapsen korvausvastuu. (2010). Edita Prima Oy, Helsinki.

Oikeus. Tuomioistuimet. Riita-asian käsittelyn vaiheet. (i.a.) Saatavilla 12.4.2024. <https://oikeus.fi/tuomioistuimet/fi/index/asiat/riita-asiat/riita-asiankasittelynvaiheet.html#>

Pirhonen, H. Rikoslakimies. (2021). Alle 15-vuotiaan rikos- ja vahingonkorvausvastuu.
<https://www.rikoslakimies.fi/post/alle-15-rikosvastuu-vahingonkorvausvastuu>

Tieteen termipankki. Oikeustiede. Rikastumiskielto. (2021).
<https://tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:rikastumiskielto>

Valtiokonttori. Rikosvahinkokorvaukset. (i.a.) Oikeus. Tuomioistuimet. Riita-asian käsittelyvaiheet. Saatavilla 12.4.2024.
<https://oikeus.fi/tuomioistuimet/fi/index/asiat/riita-asiat/riita-asiankasittelynvaiheet.html#>

Valtioneuvosto. Henkilövahinkoasiainneuvottelukunnan suosituksia. 5.painos. (2020)
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162631/HEVA_suosituksia_sisus_5.painos_vedos_2.pdf?sequence=1&isAllowed=y